



БРОЈ 54/2023

# ШУМЕ

Информативни часопис







## ИНФОРМАТИВНИ ЧАСОПИС

Оснивач и издавач:

ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац

За издавача:

Славен Гојковић, дипл. инж. шумарства

Главни и одговорни уредник:

Бојана Кецман, дипл. новинар

Уређивачки колегиј:

доц. др Владимир Ступар

мр Борис Марковић, дипл. инж. шумарства

мр Славиша Опачић, дипл. инж. шумарства

Драган Ковачевић, дипл. инж. шумарства

Снежана Марковић, дипл. инж. шумарства

Мсц. Љубица Лукач, дипл. инж. шумарства

Раде Ребић, дипл. инж. шумарства

Проф. др Војислав Дукић

Александра Момић, дипл. новинар

Графичка припрема:

ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац

Ово издање часописа се објављује у електронској форми на службеној интернетској страници ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац. Пренос и коришћење текстова из часописа је дозвољен, уз навођење извора. Главни и одговорни уредник има право на измјену наслова и краћење текста. Сарадницима се скреће пажња да своје текстове приреде у складу с правилима која налаже професионална и грађанска етика јавности рада.

Адреса:

ЈПШ „Шуме Републике Српске“

Информативно-стручни часопис „ШУМЕ“

Романијска 1, 71350 Соколац

Телефони:

051 247 200 и 065 815 958

Факс:

051 247 226

Рукописе слати на:

e-mail: bojana.kecman@sumers.org

Рјешењем Министарства информација

Републике Српске број 01-740-1/00, од

22. августа 2000. године, јавно гласило

Информативно-стручни часопис „Шуме“ уписан

је у Регистар јавних гласила под редним бројем

377.

## САДРЖАЈ:

Остварење планираних задатака предуслов за

успјешно пословање.....4

Презентован нови информациони систем ЈПШ „Шуме

Републике Српске“ а.д.Соколац.....8

Савјетовање поводом Свјетског дана шума 21.марта

2023.године.....10

Промоција монографија.....12

Обилјежавање Свјетског дана шума у бањалучким

вртићима .....14

Примјена ФСЦ стандарда за одрживо газдовање

шумама .....15

Природи блиско гајење шума.....17

Свјетски дан шума обилјежен у ШГ“ Градишка“

Градишка.....20

Парк природе „Требевић“ .....21

План управљања мрким медвједом у Републици

Српској.....24

Одржана прва радионица ЛФМ мреже у Републици

Српској у оквиру пројекта Управљања пожарима на

отвореном на подручју Западног Балкана.....26

Боравак у шуми драгоцјен за човјека.....27

Пожари апел.....29

Активности за Дан шума у ШГ“Бања Лука“ Бања Лука.....30

Споменик природе „Црене стијене“ .....31

Мрави и њихов значај.....33

Лугарев дневник.....34

Преглед-повреде на раду у ЈПШ“Шуме Републике

Српске“а.д. Соколац.....36

Милован Бокић-ногама препјешачио, а фотоапаратом

“ухватио“ Херцеговину.....39

Маслачак-савезник нашег здравља.....42

Јазавац.....44

Идентификација потреба и одређивање приоритета

за јачање система управљања заштићеним подручјима

у Републици Српској .....45

In memoriam Станоје Шикањић.....46

In memoriam Владислав Вујовић.....47

### Остварење планираних задатака предуслов за успјешно пословање

Предузеће је у 2022. години, остварило бруто добит у износу од 8.749.379,00 КМ и представља највећу добит у посљедњих десет година (изузев 2015 године, тада је добит била већа за 492.847,00 КМ, али је у том периоду и реализовано 215.144 метара кубних шумских дрвних сортимената, више него у 2022. години). Укупан приход остварен је у износу од 238.709.477 КМ, међутим исти је мањи у односу на планирани за 11,5 милиона из разлога неизвршења реализације шумских дрвних сортимената. Укупни расходи износили су 229.960.098 КМ.

Трошкови производних услуга износили су 56.066.823 КМ, од тога трошкови сјече и израде износили су 16.198.663 КМ; трошкови привлачења 30.481.965 КМ, док трошкови осталих производних услуга су 9.386.225 КМ; трошкови накнаде за шуме – члан 89. Закона о шумама 16.039.613 КМ; накнада за општине 20.253.730 КМ, док је највише средстава издвојено за зараде и накнаде зарада у износу од 108.015.056 КМ због повећања плата услед раста инфлације.

У 2022. години у инвестиције је укупно уложено 24,5 милиона КМ, а највише средстава издвојено је за биолошке инвестиције 43,3%, затим и у изградњу и реконструкцију шумских камионских путева 19,9%, а затим слиједи набавка основних средстава и израда шумско-привредних и ловних основа.

Како су биолошке инвестиције најважнији сегмент, да би биле реализоване у планском оквиру потребна су средства која се прикупљају по основу надокнаде за унапријеђење општекорисних функција шума у знатно већем обиму него што је Предузећу дозачено у ранијим годинама. У прошлој години извршено је инвестирање у већем износу у односу на 2021. годину за 17%. У 2022. години пошумљавање је извршено на површини од 332 ха. Од укупне површине 111 ха односи се на просту репродукцију, а 221 ха на проширену репродукцију. Укупно је засађено 1.015.669 садница.



Због сталног проблема са недостатком радне снаге на пословима експлоатације шума, није извршен планирани обим производње и реализације шумских дрвних сортимената, те је самим тим није остварен план у потпуности. Извршење плана производње шумских дрвних сортимената по фазама рада је слједеће: сјеча и израда извршени су у количини од 1.861.184 м<sup>3</sup>; привлачење 1.759.253 м<sup>3</sup> и реализација 1.878.104 м<sup>3</sup>.

Резултати пословања организационих дијелова

Двадесет три организациона дијела остварила су добит у износу до 12.076.098 КМ, док је девет организационих дијелова исказало губитак у пословању у укупном износу од 3.846.983 КМ.

Организациони дијелови који су остварили добит на крају 2022. године су: ШГ „Панос“ Вишеград 29.525 КМ, ШГ „Бирач“ Власеница 242.965 КМ, ШГ „Градишка“ Градишка 878.448 КМ, ШГ „Зеленгора





Калиновик 36.206 КМ, ШГ „Чемерница“ Кнежево 92.597 КМ, ШГ „Мајевица“ Лопаре 485.933 КМ, ШГ „Лисина“ Мркоњић Град 32.583 КМ, ШГ „Ботин“ Невесиње 16.030 КМ, ШГ „Јахорина“ Пале 1.890.808 КМ; ШГ „Приједор“ Приједор 2.164.548 КМ; ШГ „Сјемећ“ Рогатица 126.884 КМ; ШГ „Романија“ Соколац 2.171.377 КМ; ШГ „Дрина“ Сребреница 7.769 КМ; ШГ „Маглић“ Фоча 122.746 КМ; ШГ „Борја“ Теслић 794.571 КМ; ШГ „Височник“ Хан Пијесак 1.086.948 КМ; ШГ „Горица“ Шипово 1.288.715 КМ, ШГ „Клековача-Потоци“ И. Дрвар 408.604 КМ, ШГ „Трескавица“ Трново 113.042 КМ, ШГ „Рудо“ Рудо 31.822 КМ, Истраживачко-развојни и пројектни центар Бања Лука 48.045 КМ, ШК „Огњиште“ Јахорина, Пале 4.724 КМ и Дирекција Јавног предузећа 1.149 КМ.

Остварена добит у овом износу дијелом је и резултат повећања цијена шумских дрвних сортимената, али и остварене боље сортиментне структуре, те постигнутим цијенама шдс.

Међутим, због проблема са недостатком радне снаге на пословима експлоатације шума, Јавно предузеће је у неколико наврата повећавало цијене извођења радова, али ни то није дало значајније резултате.

Организациони дијелови који су исказали губитак на крају 2022. године: ШГ „Бања Лука“ Бања Лука 860.829 КМ, ШГ „Оштрељ-Дринић“ Дринић 963.320 КМ, ШГ „Добој“ Добој 314.594 КМ, ШГ „Рибник“ Рибник 339.100 КМ, ШГ „Вучевица“ Чајнич 247.779 КМ, ШГ „Врбања“ Котор Варош 309.155 КМ, ШГ „Милићи“ Милићи 344.163 КМ, Центар за газдовање кршом Требиње 197.789 КМ и Центар за сјеменско-расадничку производњу Добој 270.255 КМ.

Након извршене анализе и утврђивања свих разлога негативних резултата, те резултата налаза ревизије и показатеља у првој половини 2023. године, уз консултације са Министарством и Владом Републике Српске биће предузете све неопходне мјере како би се утврдила орговорност за лоше резултате, као и мјере за побољшање пословања. Позитиван резултат мора бити основно мјерило, али не на штету шуме као ресурса, него да исти буде остварен одговорним радом. Такође, када се установи да постоје подбачаји тамо гдје би резултати могли бити много бољи, биће сагледани сви аспекте и узете у обзир све чињенице, те утврђени разлози истог, али и предузете мјере против одговорних. То значи да није само губитак у пословању резултат лошег рада, него и неизвршење планираних задатака тамо гдје за то нису постојали разлози.

У 2022. години, штете по основу бесправних сјеча биле су мање за 55% у односу на 2021. годину,

што је значајан помак и надамо се да ће се исте године у годину смањивати. Укупна евидентирана штета износила је 10.708 м<sup>3</sup>, исказано вриједносно 1.848.917 КМ, док су у 2021. години 22.995 м<sup>3</sup>, у износу од 3.737.107 КМ. Поднесено је укупно 343 кривичне пријаве и 1070 прекршајних, а ријешено свега 15 кривичних и 138 прекршајних пријава.

### План пословања за 2023. годину

Када је у питању план за ову годину све ће бити усмјерено на повећање прихода како би Предузеће могло редовно да измирује своје обавезе, јер је због повећања цијена на тржитима, дошло и до повећања трошкова Јавног предузећа. Продаја шумских дрвних сортимената вршиће се искључиво уз обезбјеђивање гаранција наплате или авансном уплатом, а потребно је да буде вршено редовно усклађивање цијена шумских дрвних сортимената сходно условима на тржишту, те са цијенама у окружењу. Поред наведеног, продаја вриједнијих шумских дрвних сортимената (трупаца) путем лицитације, предвиђена је у количини до 25 % укупно реализоване количине трупаца. Планирани обим производње је 2.036 милиона метара кубних.

Евидентно је већ сада, да због лоших временских услова, долази до великих проблема у процесу производње шумских дрвних сортимената. Како је приход од производње и продаје шумских дрвних сортимената највећи приход, неостварена производња свакако ће утицати на остварење резултата пословања у овој години.

Ради свега наведеног, мора се радити на смањењу укупних расхода и свих врста трошкова, првенствено индиректних трошкова, јер су ограничене могућности смањења трошкова када се ради о издвајањима по основу Закона. Тако, на примјер, издвајање по основу накнаде локалним заједницама износи 8,39% укупних пословних расхода и веће је 2,6 пута од планиране бруто добити у 2023. години.

План за 2023. годину предвиђа и почетак примјене новог информационог система, који ће омогућити прецизне податке и благовремене податке, а тиме и адекватну контролу пословања Јавног предузећа у свим сегментима. У самом процесу производње шумских дрвних сортимената, кроз нови систем олакшано је праћење свих фаза рада.

Обзиром на информације које су се појављивале у протеклом периоду, а које су се односиле на лиценце за програм САП, истичемо да су лиценце које је Јавно предузеће набавило у претходном периоду трајне, тако да из тог разлога не може бити онемогућен рад у новом информационом

систему. Јавно предузеће је свакако у обавези да објави јавни позив за услуге одржавања новог информационог система по истеку уговора о изради и имплементацији новог информационог система. Продужење и одржавање лиценци подразумијева могућност ажурирања нових верзија и могућност коришћења подршке од самог САП-а. Када је ријеч о новом информационом систему, сврха истог је да прати пословање и да се на тај начин уведе ред у праћењу, а самим тим и у раду Јавног предузећа. Исти треба да укаже на недостатке и проблеме који се јављају у току рада. Предности је много, а једна од највећих је та да ће подаци бити сачувани на једном мјесту за све организационе дијелове и стизаће у реалном времену. Једноставније речено, чим се нешто уради на терену, ако постоји конекција, односно интернет, то одмах завршава у серверу, а уколико у том тренутку не постоји конекција, чим мобилни апарат добије сигнал, он то прослијеђује у сервер.

### Шумско-узгојни радови



Планом за 2023. годину, предвиђена је садња 1.359.000 комада садница, а свеукупна вриједност радова пошумљавања и попуњавања шумских култура – проста и проширена биолошка репродукција износи 4.689.180 КМ.

Планирани радови пошумљавања садњом садница у 2023. години, на површини 621 хектар и попуњавање култура 88 хектара.

Извршење радова на пошумљавању по основу проширене репродукције шума зависи од додјељених средстава од стране Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, а сходно законским одредбама. Расподјелу намјенских средстава проширене репродукције шума врши Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, на основу расписаног јавног конкурса најмање једном годишње.

Како су шумско-узгојни радови један од најбитнијих сегмената рада Јавног предузећа, значајан дио радова и проширене репродукције шума Јавно предузеће финансира из неутрошених средстава просте репродукције, добити, донација и слично. За потребе извођења поменутих радова користи се искључиво садни материјал произведен у расадницима Јавног предузећа. Сјеменско-расадничка производња организована је кроз „Центар за сјеменско-расадничку производњу“ Добој. У саставу Центра из Добоја послује пет расадника у Невесињу, Брчком, Добоју, Шековићима и Приједору. Асортиман садног материјала је разноврстан, а за пошумљавање се користе углавном аутохтоне врсте садног материјала и то јела, смрча, бијели и црни бор, храст китњак и лужњак, буква разне врсте племенитих лишћара и воћкарица. Шумско-узгојни радови изводе се у прољеће и у јесен, а већина шумских газдинстава ову врсту радова планира у јесењем дијелу, из разлога бољег успјеха пошумљавања, а на основу ранијих искустава, те је из тог разлога процент извршења у прољећном дијелу знатно мањи. Са становишта биодиверзитета води се рачуна о очувању мјешовитости састојина, а у оним шумским комплексима гдје је она нарушена вјештачким обновом тежи се поновном успостављању.

### Продаја шумских дрвних сортимената путем лицитације

Продаја вриједнијих шумских дрвних сортимената - трупаца путем лицитације, предвиђена је у количини до 25 одсто укупно реализоване количине трупаца. У договору са предсједником Владе Републике Српске и Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде, одлучено је да у овој години започну активности да се одређена количина шумских дрвних сортимената продаје понудом на лицитацији, што је пракса и у окружењу. Кроз ову мјеру требали би бити остварени додатни ефекти у смислу прихода, а исто ће бити показатељ и какве су цијене шумских дрвних сортимената, односно да ли оне требају бити веће или не. На овај начин ће купци, који нису добили уговоре у току расподјеле сходно предвиђеним критеријима, моћи ће обезбједити количине за своје потребе. Осим тога, стратешки купци на тај начин могу да себи обезбиједи додатне количине. Шумска газдинства су већ обавијештена да доставе количине и динамику које би на мјесечном нивоу лицитирали, за почетак је препоручено је да се почне с мањим количинама..



## Остали шумски производи и остале дјелатности

Током 2022. године интензивирани су надзор и контрола над сакупљањем и коришћењем осталих шумских производа од стране физичких и правних лица. Подигнуте су плантаже љековитог биља и енергетски засади у појединим организационим дијеловима Јавног предузећа, а покренут је и процес производње тинктура од љековитог биља у ШГ "Романија" Соколац. У ШГ „Маглић“ Фоча окончани су радови на изградњи објекта, те набавци комплетне опреме и постројења за прераду осталих шумских производа, а у наведеном објекту ће бити организован цјелокупан процес прераде, сушења, замрзавања, дестилације и паковања осталих шумских производа. У 2022. години од реализације шумске биомасе остварен је приход који је 2,5 пута већи од оствареног прихода претходне пословне године.

Како организациони дијелови Јавног предузећа не користе шумску биомасу у пуном капацитету, потенцираће се производња исте из издначких шума, шумских култура, деградираних и високих шума као и осталих површина гдје је то могуће.

Организациони дијелови морају користити сва расположива средства, те интензивно радити

на развоју и унапријеђењу ловства, како би остварили што боље пословне резултате, а самим тим допринијели развоју ловног туризма и промоцији ове важне привредне гране.

У саставу Јавног предузећа послују угоститељски објекти: Шумарска кућа „Огњиште“ Јахорина, „Велико врело“ Дринић, „Оријент“ Чајниче и „Клековача-Потоци“ Источни Дрвар, који су током 2022. године остварили веће приходе него у претходном периоду.

За остваривање већих прихода у области угоститељства неопходна су додатна улагања у смјештајне капацитете и опрему, као и пратеће садржаје како би се остварила боља понуда за домаће и иностране туристе.

У протеклој години у области кориштења осталих шумских производа и осталих дјелатности остварени су значајни помаци раду, али је и даље за развој и побољшање у свим сегментима, потребно веће ангажовање од стране свих организационих дијелова. Први и основни циљ јесте промјена и развој свијести о исплативом коришћењу осталих шумских производа и шумске биомасе, те кориштење ловишта и угоститељских објеката у пуном капацитету.



# Презентован нови информациони систем ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац



Презентација новог интегралног информационог система ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац одржана је 5. јула , у Административном центру Владе Републике Српске на којој су представници компаније „Printer ITSS“ представили свим директорима организационих дијелова Јавног предузећа и члановима Управе и Надзорног одбора Јавног предузећа. Презентацији су присуствовали предсједник Владе Републике Српске Радован Вишковић и министар пољопривреде, шумарства и водопривреде Саво Минић.

Презентација је имала за циљ да се првенствено руководству Јавног предузећа на нивоу организационих дијелова покаже шта је реализовано у оквиру Пројекта имплементације интегралног информационог система у ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац.

Нови информациони систем представљен је кроз сегменте: географски информациони систем у оквиру којег су развијени: модул за израду шумко-привредних основа и модул за израду извођачког пројекта који су најобимнији модули из разлога што се ради о планским документима за које се подаци прикупљају на терену помоћу мобилних апликација за прикупљање поменутих података у GIS-у; мобилна апликација за евиденцију кретања шумских дрвних сортимената која је саставни дио SAP система, а омогућава праћење шумских дрвних

сортимената од тренутка сјече до момента отпреме истих. Сви подаци прикупљени на тај начин се преносе у SAP из свих организационих дијелова, те су исти централизовани и омогућују увид у физичке и финансијске показатеље на нивоу Јавног предузећа.

Поред презентованих, развијени су и модули који су саставни дио новог информационог система, по ставкама: управљање ресурсима и шифарницима, просторни подаци, национална инвентура, сјекоред, гајење шума, производно-финансијски планови, извјештаји о извршењу производно-финансијских планова, искази сјеча, катастар шума и шумског земљишта, попис имовине предузећа, рачуноводство и финансије, комерцијални послови, општи и правни послови, одржавање и возни парк, заштита шума, приватне шуме, здравствено стање шума, систем за управљање документима (ДМС), сјеменска и расадничка производња, шумске комуникације, заштита животне средине, пословна интелигенција (пословно извјештавање), остали производа шума, ловство, социо-економски показатељи, обрачун залиха CO<sub>2</sub> и туристичко-угоститељске услуге.

У досадашњем периоду коришћења интегралног информационог система у дијелу ГИС система креирано је 2.307 извођачка пројекта, дозначено је 1.842.567 стабала, укупне запремине 2.785.620 м<sup>3</sup>. Путем мобилне апликације за евиденцију шумских



дрвних сортимената у досадашњем периоду је евидентирано 103.311 м<sup>3</sup> сјече, 56.447 м<sup>3</sup> извоза и 39.133 м<sup>3</sup> отпреме шумских дрвних сортимената.

Посебни циљеви успостављања интегралног информационог система огледају се кроз: унапређење тачности и ажурности података, управљање подацима великог обима, унапређење продуктивности и ефикасности рада, скраћење времена доступности података, избегавање грешака вишеструких уноса или преписивања података, избегавање мануелног прекуцавања података из књига и образаца са терена, употреба плочица са „QR“ кодом за означавање шумских дрвних сортимената, праћење шумских дрвних сортимената помоћу мобилних уређаја, број мјерења шумских дрвних сортимената своди се на једно мјерење, унос података у мобилне уређаје на мјесту настанка, лакша доступност података на захтјев, унапређена подршка у процесу доношења одлука менаџменту, боља транспарентност пословања Предузећа.

Пројекат имплементације новог информационог система је обухватио сва 32 организациона дијела Јавног предузећа, а предвиђена је и могућност додавања нових организационих дијелова и подручја у случају организационе или територијалне промјене, као што је већ у току трајања пројекта био случај са оснивањем ШГ“Рудо“.

Што се тиче архитектуре система, интегрални информациони систем чине три кључна система: ERP - пословни информациони систем; GIS - географски информациони системи DMS - систем за управљање садржајем.

Поред кључних система, саставни дио је и интернет страница, систем за пословно извјештавање (BI) који обједињује све доступне податке, као и десктоп и двије комплексне мобилне апликације које су омогућиле теренски рад и у офлајн режиму, тј. у ситуацијама без доступности интернет сигнала.

ERP (као и BI) је имплементиран у склопу SAP софтверског рјешења и представља интегрисани систем који у реалном времену прати пословање предузећа, води рачуна о ресурсима, биљежи податке о процесима, а са њима ажурира књиговодствене евиденције. Имплементацијом SAP-а је успостављена нова ефикаснија и флексибилнија пословна организација са задовољењем сљедећих циљева: побољшање организације, повећање ефикасности, побољшање пословне комуникације за све организационе цјелине, поједностављење свакодневних послова и подршка планирању, бржи приступ свим аналитичким подацима, ефикасније извјештавање на свим нивоима пословања, упис података

само једном у систем, снижење трошкова пословање, повећање продуктивности, смањење оперативних трошкова, повећање финансијских контрола, праћење и смањење грешака и пропуста у пословању, побољшање квалитета планирања и праћења плана, информације у реалном времену, све пословне информације су доступне у реалном времену на свим нивоима.

Поред декстоп апликације, урађена је и имплементација мобилне апликације која омогућава и онлине и оффлине начин рада.

У оквиру GIS система за ЈПШ Шуме РС кориштени су: Esri ArcGIS платформа – водећа ГИС платформа у свијету, која покрива скоро 50% свјетског GIS тржишта и GDİ Ensemble платформа (SmartPortal, FieldTools, Alpha) – GDİ производи (интелектуална својина) развијени да раде са EsriArcGIS платформом надограђени и прилагођени за потребе Јавног предузећа или за друге области по потреби. GIS систем, између осталог, подразумејева:

- геопортал Јавног предузећа
- директан приступ свим апликацијама
- приказ основних информација о апликацијама
- апликацију за управљање просторним подацима, за инвентуру шума, за израду ШПО, за сјекоред и за извођачки пројекат
- повезаност геометријских и алфанумеричких података
- повезаност са другим апликацијама
- преглед, анализу и измјену података
- мобилну GIS апликација за прилагођене и опште радне процесе
- прилагођена апликација за: ШПО – таксацију, ШПО – контролу таксације, извођачки пројекат – теренски рад и дознака
- генерална апликација: могућност сопственог конфигурисања апликација по потреби

DMS систем је развијен кроз Hyland рјешење и тај систем омогућава управљање писарницом, управљање уговорима и праћење судских спорова. Имплементацијом DMS система је успостављена јединствена платформа, као основа за имплементацију нових процеса у будућности.

У оквиру пројекта имплементације интегралног информационог система урађена и реконструкција постојеће мрежне инфраструктуре са циљем да се обезбједи квалитетна и поуздана комуникацију корисника мреже, мрежних елемената, серверске и складишне инфраструктуре, те је осигуран безбједан приступ ресурсима Јавног предузећа са Интернета, као и безбједан и контролисан приступ Интернету.

## Савјетовање поводом Свјетског дана шума, 21. марта 2023 године

Јавно предузеће шумарства „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац и Шумарски факултет Универзитета у Бањој Луци, у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске и Министарством за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво Републике Српске, 21. марта 2023. године, у Административном центру Владе Републике Српске у Бањој Луци, обиљежили су Свјетски дан шума организовањем првог Савјетовања у области шумарства Републике Српске



Генерална скупштина Уједињених нација прогласила је 21. март Међународним даном шума, којим се настоји оснажити свијест о важности и вриједности шума и шумских екосистема за добробит човјечанства. Међународним даном шума подстичу се државе на предузимање локалних, националних и међународних напора, у организацији активности које укључују заштиту и очување шумских екосистема.

Обиљежавање овогодишњег Међународног дана шума у знаку је теме „Шуме и здравље“, односно „Здраве шуме за здраве људе“. Опште је прихваћена чињеница да су здраве шуме изузетно важне и за здравље људи, што је изразито уочљиво за вријеме пандемије. Оно што је чињеница јесте да су шуме усљед климатских промјена веома угрожене те да и њима треба помоћи да остану здраве и виталне.



Међународни дан шума или Свјетски дан шума обиљежавамо сваког 21. марта, откако је 2012. године проглашен од стране Генералне скупштине Уједињених нација.

Први дан шума одржан је на Балију, у Индонезији, 2007. године, током Оквирне конвенције Уједињених нација о климатским промјенама (UNFCCC). Други дан шума одржан је у Пољској 2008. године, а трећи у Копенхагену, у Данској. Четврти дан шума обиљежен је у Канкуну, у Мексику, пети у Дурбану, у Јужној Африци, а шести је одржан у Дохи, у Катару, 2012. године.

Овогодишња тема Дана шума била је „Шума и здравље“, подсећајући нас на то колико је здрав живот условљен здравом природом.

Еминентни предавачи из Србије и Републике Српске су, својим занимљивим предавањима и актуелним темама, промовисали важност шумарске науке и струке.

Програмом рада представљене су следеће презентације:

1. „Шуме, јавно здравље и одрживи развој“ проф. др Ратко Ристић, Шумарски факултет Универзитета у Београду,  
2. „Дивље животиње и њихова заштита у шумским комплексима Републике Српске“, проф. др Драган Гачић, Шумарски факултет Универзитета у Београду,

3. „Одрживо коришћење шума са посебним освртом на примјену еколошки прихватљивих технологија рада“, проф. др Милорад Даниловић, Шумарски факултет Универзитета у Београду,  
4. „Значај, методе и резултати очувања генофонда шума у Републици Српској“, проф. др Василије Исајев, Шумарски факултет Универзитета у Београду,  
5. „Технике и методе премјера и обраде информација о шумском фонду на простору Републике Српске“ др Горан Јовић, ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац,  
6. „Управљање заштићеним подручјима у оквиру ЈПШ ‘Шуме Републике Српске’“, мр Славиша Опачић, ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац,  
7. „Зелени простори града и пејсажа у процесу унапређења квалитета живота: Студија случаја град Приједор“, Шумарски факултет Универзитета у Бањој Луци.

Мр Славиша Опачић, дипл. инж. шум.



# Промоција монографија

**Поводом Свјетског дана шума, 21. марта 2023, Академија наука и умјетности Републике Српске, Одбор за биотехничке науке, организовала је промоцију монографија „Одрживи развој и управљање шумским екосистемима“ и „Биомаса у одрживом коришћењу обрадивог земљишта“**

О монографији „Одрживи развој и управљање шумским екосистемима“ у име аутора и уредника монографије говорили су проф. др Милан Медаревић, проф. др Зоран Говедар, дописни члан АНУРС, и проф. др Милан Матаруга.

О монографији „Биомаса у одрживом коришћењу обрадивог земљишта“ у име аутора говорио је академик Ново Пржуљ.



Монографија „Одрживи развој и управљање шумским екосистемима“ једна је од монографија у оквиру едиције „Одрживи развој и управљање природним ресурсима у Републици Српској“. Уредници монографије су проф. др Зоран Говедар, дописни члан АНУРС, проф. др Милан Матаруга, редовни професор Шумарског факултета у Бањој Луци, и Академик Ново Пржуљ. Уредници и аутори монографије определијели су се за писање овог дјела, свјесни чињенице да шумски ресурси представљају наше најважније природне ресурсе јер, поред привредне, имају и општедруштвену улогу и значај. Уредници монографије су сачинили садржај и структуру ове монографије, настојећи да

за писања појединих поглавља анимирају угледне универзитетске професоре и стручњаке из наше и других држава.

Монографија обухвата већину актуелних тема и питања везаних за савремено шумарство:

- Шуме за климатске промјене;
- Еколошка проблематика очувања биодиверзитета;
- Шумска биомаса као обновљиви извор енергије;
- Шуме као објекат шумарске привреде;
- Заштита шума од негативних утицаја фактора биотичке и абиотичке природе;
- Узгајање шума;
- Адаптивно управљање шумама и др.

Теме су усклађене са трендовима савременог шумарства, прије свега у Европи, чије перспективе су одређене стратешким одређењима не само у вези са глобалним циљевима одрживог развоја УН, већ и у Новој стратегији развоја шумарства ЕУ до 2030. године. Дакле, циљ је био да улога шума и шумарства у реализацији ових циљева буде недвосмислено препозната као једна од доминантних када су у питању ове кључне теме.

Бројни ризици и неизвјесности управљања шумама, које су за Републику Српску од виталног значаја, који су блиско везани и за друге повезане дјелатности, а узроковани су еколошким, друштвеним, политичким и економским поремећајима, чији смо данас свједоци (климатске промјене, пандемије, ратови, енергетска криза, депопулација, недостатак радне снаге и др.) утицали су такође на потребу публикавања оваквог дјела.

Циљ уредника монографије био је да ова књига послужи не само за образовни и научно-истраживачки рад у шумарству, већ да од ње имају



користи и управљачке структуре као доносиоци одлука, власници шума и разне заинтересоване стране, нарочито код дефинисања стратешких одређења, приоритета, циљева и мјера за реализацију кључних планских докумената.

Сугерисано је ауторима да код писања поглавља посебну пажњу обратe на два аспекта савременог шумарства: Одрживи развој и мултифункционалност.

Они су писању овог дјела приступили са жељом да укажу на основне проблеме савременог друштва и начине њиховог превазилажења који се налазе у уској вези са шумским екосистемима, као што су климатске промјене, еколошке катастрофе, нарастајуће потребе за енергијом из обновљивих извора, очување биодиверзитета и питке воде. Аутори и уредници монографије биће поносни ако сви заинтересовани буду могли у овом дјелу да пронађу информације и препоруке за унапређење економских, еколошких и социјалних функција шума, као и за рјешавање питања која се тичу одрживог развоја и управљања шумским екосистемима. Такође, наглашавају потребу да одрживи развој шума буде стратешко одређење и да развој управљачких механизма буде усклађен са савременим европским трендовима.

Аутори, којих има укупно 33, свако поглавље настојали су обрадити на начин да обухвате савремени приступ управљања шумским екосистемима заснован на њиховом одрживом развоју. -Као најзначајније достигнуће у вези с одрживим развојем наводи се повећана свијест о недостатку друштвеног односа садашњих генерација према шуми. -Мултифункционалност шумских екосистема која је садржана у еколошким, економским и социјалним функцијама шума.

Овакав приступ омогућио је уредницима монографије да она буде конципирана по поглављима, односно логично пореданим поглављима која се у ствари односе на основне области шумарства као што су екологија шумских екосистема, заштита шума, узгајање, планирање и управљање, коришћење шума, економика и организација шумарства и тако чине једну организовану цјелину.

Монографија „Одрживи развој и управљање шумским екосистемима“ садржи 22 поглавља и у њеном писању учествовала су 33 аутора, углавном еминентни професори са универзитета из Републике Српске, Србије, Црне Горе и Македоније.

Аутори монографије из широке области као што је шумарство дотакли су само мали дио актуелне проблематике у вези са шумом и климатским промјенама, биодиверзитетом, заштитом шума, гајењем, управљањем шумама, новим технологијама и иновацијама. Ова монографија указује на нужност кохерентности, комплементарност и интегрисаност циљева одрживог развоја шумских екосистема који морају бити у функцији очувања здравља људи, производње обновљивих извора енергије, хране, пијаће воде, борбе против климатских промјена и др.

Бројне европске и свјетске организације, конвенције и стратегије, дефинишу читав сет циљева у погледу заштите природе и очувања животне средине у будућности, као што су смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште, повећање складиштења угљеника, повећање удјела енергије из обновљивих извора, „нулто загађење“ животне средине до 2050. године, очување и повећање биолошке разноликости, одрживи развој и зелена економија итд. Шумски екосистеми добили су значајно мјесто у оквиру општег одрживог развоја природних ресурса, а перспективни планови одрживог развоја шумарства планирани за остваривање до 2030. године односе се на заустављање тренда губитка шума широм свијета уз повећање шумовитости за 3,0% у свијету путем обнове, пошумљавања и спречавања деградације шума. Поред тога, основна тежња је да се развијају све функције шума, укључујући унапређење животних услова за становништво које је зависно од шума, да се повећају површине заштићених шума широм свијета, као и удео шумских производа који потичу од одрживог управљања шумама. У Републици Српској један од важних циљева је да се одреде границе између потрошачких капацитета и могућности шумских екосистема, због чега развојне смјернице шумарства у погледу одрживог развоја стратешки морају бити усмјерене на приоритетна подручја узгоја и заштите шума, обезбјеђивање трајности производње и приноса, коришћење компаративних предности, развој одрживе животне средине и развој кадрова и система образовања кроз улагања у нове технологије и иновације на бази интердисциплинарности. Вредновање шума у Републици Српској, поред показатеља који се односе на производност са становишта сировинске базе, прираст и просту репродукцију, треба да се базира и на укупним функцијама шумских екосистема, што се веома ријетко практикује и недовољно афирмише.

Проф. др Зоран Говедар  
Мр Славиша Опачић, дипл. инж. шумарства

## Обиљежавање Свјетског дана шума у бањалучким вртићима

Први дан прољећа, 21. март, обиљежава се и као Свјетски дан шума. Овај датум установљен је још 1971. године, када се обиљежавао као Дан шума, и то на иницијативу Европске пољопривредне конфедерације, како би се указало на значај дрвећа и истакле бројне користи шумске вегетације. Свјетски дан шума 2012. године усвојила је Генерална скупштина Уједињених нација, с циљем јачања свијести заједнице о значају шума и доприноса њиховом очувању и одрживом управљању.

Свјестан чињенице да је први и најнеопходнији корак ка подизању свијести грађана о важности шума управо едукација, посебно најмлађих генерација, које најбрже могу усвојити позитивне навике када је ријеч о очувању шума, Шумарски факултет Универзитета у Бањој Луци, у сарадњи са ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац и Савезом студената Шумарског факултета, посјетом бањалучким вртићима „Змај Јова Јовановић“, „Звончица“ и „Дјечије царство“ дио својих активности у поводу обиљежавања Свјетског дана шума посветио је најмлађим становницима Републике Српске.

Интерактивно предавање о шуми и свим њеним благодатима, које је припремила доц. др Вања Даничић, измамило је низ занимљивих питања и одговора, након чега су малишани, заједно са студентима, у дворишту вртића посадили саднице.

Господин Славен Гојковић, генерални директор ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац, и проф. др Маријана Каповић Соломун, декан Шумарског факултета, својим присуством и пригодним поклонима, увеличали су и подржали активности обиљежавања Свјетског дана шума, истичући да едукација повећава свијест најмлађих нараштаја о важности шума, али истовремено промовише углед и важност шумарства као струке и науке.

Заједничке активности на пољу едукације најмлађих, ове двије институције настављају и поводом обиљежавања Свјетског дана заштите животне средине, организовањем Малих шумарских игара, промовишући јачање свијести о очувању животне средине, кроз цјелодневни боравак у природи, употпуњен низом занимљивих активности прилагођених дјеци предшколског узраста.

Александра Верхас, дипл. новинар







## ПРИМЈЕНА FSC СТАНДАРДА ЗА ОДРЖИВО ГАЗДОВАЊЕ ШУМАМА

У Јавном предузећу „Шуме Републике Српске“ организован је групни систем FSC сертификације газдовања шумама. У том систему Јавно предузеће осигурава својим интерним процедурама да се сви чланови групе придржавају FSC стандарда, а сертификационо тијело које је издало сертификат методом узорка врши годишњи мониторинг Јавног предузећа.

На нивоу Јавног предузећа урађена је комплетна документација (процедуре и задужења), као и објашњења како процедура тако и одређених активности на терену.

Сертификација шума је процес у којем трећа (независна) страна даје писану гаранцију да је неки производ, процес и услуга у складу са одређеним захтјевима.

Основни ефекти који се очекују од Програма сертификације и чије испуњавање би задовољило захтјеве већине интересних група су заустављање могућих негативних утицаја који би довели до смањења шумских површина, побољшање квалитета газдовања шумама, несметан и бољи приступ свјетском тржишту, унапређење човјекове околине и бољи привредни и социјални развој.

Циљ FSC је промовисање еколошки одговорног, друштвено корисног и економски одрживог газдовања шумама.

Унапређење газдовања шумама након спровођења процеса сертификације огледа се кроз процјену еколошко-социолошког утицаја активности газдовања у процесу планирања, заштите на раду и примјене сигурносних мјера током извођења радова и процедура мониторинга општих карактеристика шуме, пословања предузећа и осталих еколошко-социолошких аспеката.

ЈПШ „Шуме РС“ има предложено кроз ШПО 150.684,95 ha шума високе заштитне вриједности, односно 15,33% од укупне површине шума и шумског земљишта које користи ЈП.

За те површине организациони дијелови раде редовни годишњи мониторинг.

Репрезентативне површине су узорци постојећих екосистема унутар предјела у свом природном стању који су значајни за очување биолошке разноврсности.

Избор репрезентативних површина заснива се на присуству једне или више посебних вриједности, што претпоставља њихово издвајање и обиљежавање (картирање).

Укупна површина репрезентативних шума и шумског земљишта које користи Јавно предузеће износи 175.085,76 ha или 17,80% укупне површине шума и шумског земљишта.

У ЈПШ „Шуме Републике Српске“ у периоду од 17. до 21. октобра 2022. године урађена је главна процјена у процесу ресертификације о усклађености газдовања шумама Јавног предузећа са FSC стандардима, а с циљем продужења важности сертификата. ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац достављен је извјештај о процјени газдовања шумом.

На основу процеса надзора који је садржавао консултације са заинтересованим странама и процјену у шумским газдинствима проистекле су мале неусаглашености које треба затворити до сљедећег редовног надзора.

С циљем отклањања истих били смо у обавези да направимо одређене процедуре које се, између осталог, односе на мониторинг ШВЗВ, консултације са интересним странама, процјену утицаја на животну средину, процес рјешавања спорова и процедуру за сакупљање, чишћење, транспорт и одлагање отпада.

Управа Јавног предузећа донијела је закључак којим се усвајају наведене процедуре урађене од стране Сектора за производњу и исте су прослијеђене шумским газдинствима у обавезну примјену.

Сектор за производњу је организовао радне састанке везана за примјену FSC стандарда, а с циљем припреме за редовни надзор планиран за октобар 2023. године.

Састанци су организовани у сарадњи са ШГ „Клековача – Потоци“ Источни Дрвар и ШГ „Романија“ Соколац.

Теме састанка биле су:

- Извјештај о процјени газдовања шумом (ресертификација у октобру 2022. године);
- Акциони план и мјере за отклањање корективних мјера;
- Припрема за редовну контролу примјене FSC стандарда у 2023. години;
- Остала питања у вези са примјеном FSC стандарда.

Састанку су присуствовали технички директори и координатори за сертификацију у организационим дијеловима.

ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац посједује сертификат SGSCN-FM/COC 004338, чија је важност од 10. марта 2023. године до 9. марта 2028. године. Сертификат се односи на све површине шума и шумског земљишта које користи Јавно предузеће.

У наредном периоду предстоје активности на отклањању корективних мјера по достављеном извјештају и активности за припрему редовног надзора планираног за октобар текуће године.

Мр Славиша Опачић дипл. инж. шум.



## ПРИРОДИ БЛИСКО ГАЈЕЊЕ ШУМА Close to Nature Silviculture

Природи блиско гајење шума представља узгојне активности ограничене природним процесима, гдје се природни станишни потенцијал настоји оптимално користити за очување биодиверзитета, генетске варијабилности, трајно одрживог гајења шума, природности и повећања продуктивности шума. Историјски, овај концепт потиче од Алфреда Мелера (Alfred Möller; 1860-1922), професора на Шумарској академији из Еберсвалда, који 1921. године описује „вјечну, трајну шуму“ (Dauerwald) и сматра да она представља алтернативу конвенционалном оснивању једнодобних четинарских монокултура у Њемачкој. Касније је, као опција овим монокултурама промовисана потреба за повећањем мјешовитости састава и неуједначеном, разнодобном структуром састојина (Гајер, 1886). Међутим, током развоја овог концепта уочено је да шумскоузгојне праксе засноване на успостављању „вјечне шуме“ не треба да буду наметнуте, већ узгој шума треба да буде заснован на природним процесима у развоју шума (Leibundgut, 1982; Schütz, 2001). Заговорници ове идеје често наглашавају класичну мисао (Parade, 1862): „Опонашати природу, убрзати њено дјело је темељна максима силвикултуре.“ Током историје развоја, концепт природи блиског гајења шума (Mlinšek, 1989) имао је различите називе „управљање шумама у потрази за природом“ (nature-pursuing forest management, Weck, 1934), „еколошки оријентисано гајење шума“ (ecologically oriented silviculture, Frivold, 1992), „еколошки оправдано гајење шума“ (Ökogerechte Forstwirtschaft, Thomasius, 1992) и др. Због тога што је природи блиско гајење шума флексибилно и захтијева дефинисање само основних циљева, а мјере гајења шума за остваривање циљева су слободне и промјенеиве (Otto, 1995), енглески термин free-style silviculture је недавно ушао у употребу. Већина алтернативних приступа користи термине као што су холистичко шумарство, екошумарство, континуирана покривеност шумама, управљање

екосистемом (О'Хара, 2014). Циљ природи блиског гајења шума је реформисати традиционални начин газдовања, тако да оно опонаша природне процесе у шуми, развија природне шумске структуре, прати њихову динамику и осигура еколошку стабилност, а да при томе не угрожава функције шумских екосистема, односно да се обезбиједи њихов одрживи развој.

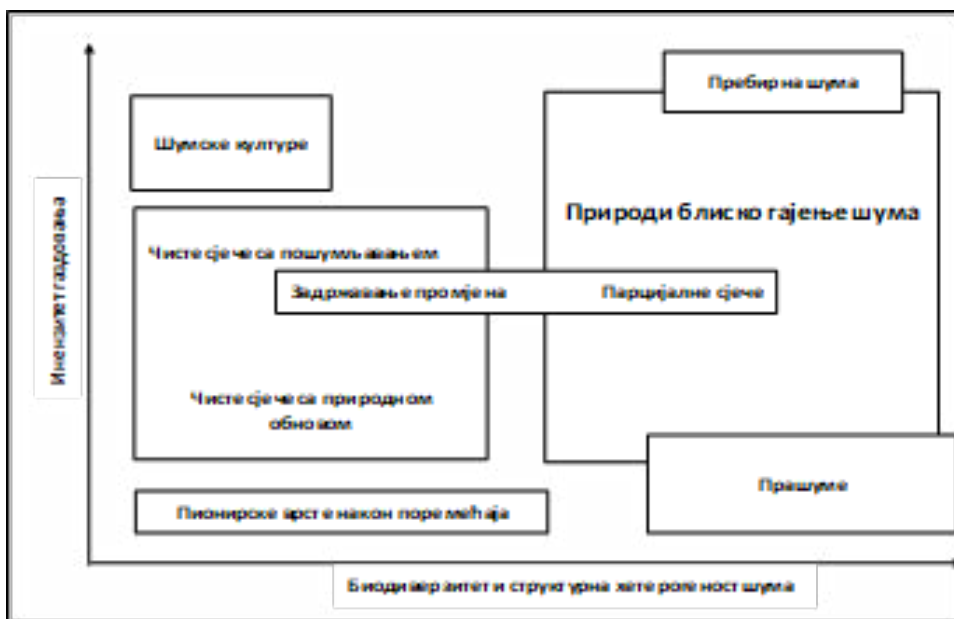
Главни промотер овог начина гајења шума у Европи је Pro Silva, удружење које је основано 22. 9. 1989. године у Словенији и окупља шумарске стручњаке из Европе (<https://www.prosilva.org/founding/>). Pro Silva промовише стратегије управљања шумама које оптимизују одржавање, очување и коришћење шумских екосистема на начин да еколошке и социоекономске функције буду одрживе и профитабилне. Данас је гајење шума блиско природи веома проширен концепт због значаја биодиверзитета, утицаја климатских промјена и појаве бројних неизвјесности у газдовању шумама. Зато постоји више организација које подржавају гајење шума блиско природи (Arbeitsgemeinschaft für naturgemässe Waldwirtschaft – ANW, 1950 у Њемачкој, Continuous Cover Forestry Group, 1992 у Великој Британији; Wholistic Forest Use, 1991 у Сјеверној Америци).

Узгојним мјерама могу се створити отпорније шуме, као одговор на потенцијалне ризике усљед климатских промјена, при чему би требало тежити креирању мјешовитих, разнодобних, вишеспратних и структурно хетерогених шума грађених од аутохтоних врста дрвећа. Основни принципи природи блиског гајења шума су: очување специфичних микрохабитата, промовисање аутохтоних врста дрвећа, као и алохтоних врста прилагођених станишту, промовисање природне регенерације, пребирно газдовање и унапређење структурне хетерогености састојине, промовисање мјешовитих шума и генетске разноврсности, избјегавање интензивних захвата



(сјеча) у газдовању шумама, подршка хетерогености и функција пејзажа (Слика 1). Идеја о пребирној шуми одиграла је изузетну улогу у развоју природи блиског гајења шума и стопила се са историјом модерног шумарства. Газдовање пребирним шумама привучено је потребама о сталној природној обнови шума, принципом континуитета газдовања, могућности примјене принципа сталне шумске производње и приноса у сваком дијелу шумског

комплекса којим се пребирно газдује. Зато је пребирна шума постала узор газдовања шумама и данас смо свједоци изузетног интересовања за пребирни систем газдовања шумама и његов производ (пребирну шуму), као врхунац гајења шума блиског природи (Saniga and Vencurik, 2007).

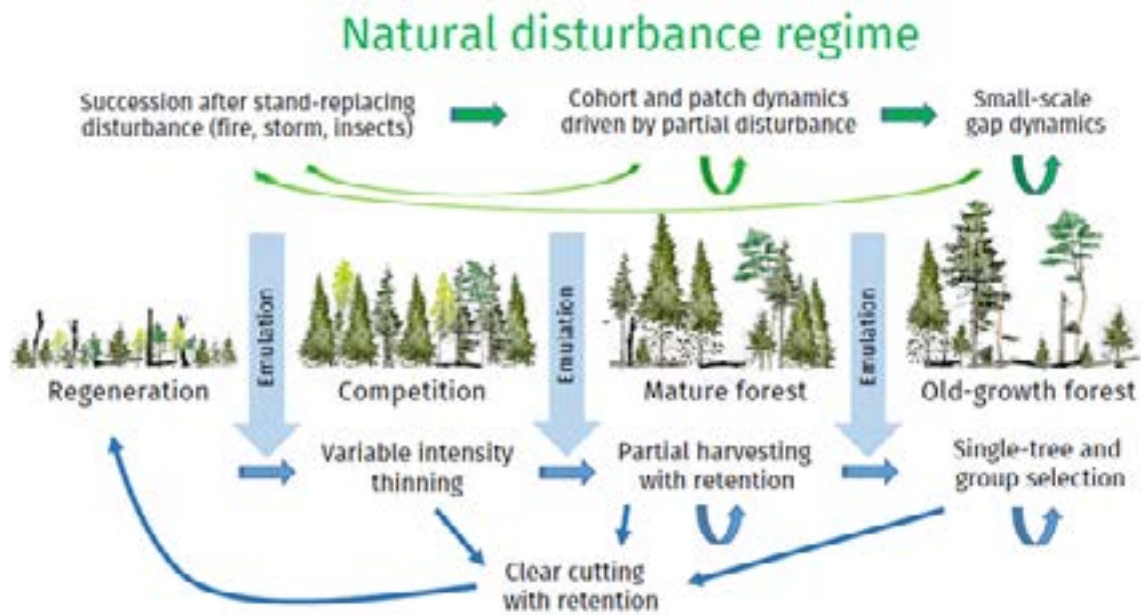


Слика 1. Природно блиско гајење шума у односу на интензитет газдовања, биодиверзитет и структурну хетерогеност шума (Puettmann et al. 2009)

Иако пребирно газдовање има велике предности, које се састоје у дугорочној и равномерној способности да шума обавља све функције засноване на биолошкој рационализацији или „природној аутоматизацији“ (што је чини апсолутно јединственом), структуру пребирне шумске састојине веома је тешко постићи и одржати на дуже вријеме у пракси. На примјер, експерименти са постизањем пребирне структуре у састојинама хелиофилних врста дрвећа или састојинама истовремено грађеним од хелиофита и сциофита скоро су потпуно пропали. Проблем стабилног пребирања био је недостатак природне регенерације, посебно за хелиофилне врсте (Schutz, 2002).

Природно блиско гајење шума не треба некритички поистовјеђивати само са пребирним газдовањем (Слика 2). Наиме, као посљедица природних процеса и поремећаја, генетског диверзитета и микростанишних услова, сигмоидна кривуља дебљинске дистрибуције стабала није увијек показатељ старосно диференцираних стабала у пребирној шуми. Диференцијација је континуиран процес који се манифестује у свим дијеловима састојине (просторно) и као трајна и привремена разнодобност (временски).

Такође тежња да се током газдовања оствари што већа разнодобност и биодиверзитет није у складу са природним процесима. Тако нпр. Швајцарска није успјела да испуни све декларисане циљеве упркос више од једног вијека практичној примјени концепта газдовања шумама блиског природи, јер се стварање мјешовитих састојина са жељеним омјером смјесе узгојно главних врста дрвећа показало веома тешким, иако је то био један од основних циљева. Основни узрок је отежан развој мање конкурентних врста дрвећа које су узгојно значајне и захтијевају интензивније узгојне интервенције. Ову чињеницу потврђују проучавања природних шума у Европи, чија развојна онтогенеза тежи ка релативно једноставној састојинској структури са ниским диверзитетом врста дрвећа, углавном у бољим условима станишта. Природне трајно мјешовите састојине у Европи се могу наћи само у таквим станишним и климатским условима који се налазе на граници између зона примарних врста дрвећа или ван природног подручја букве (Schütz et al., 2016).



Слика 2. Илустрација режима природних поремећаја са њиховом типичном унутрашњом динамиком и примјеном шумскоузгојних метода (модификовано према Kuuluvainen et al. 2017, 2021), (Closer to Nature Management, Larsen et al., 2022).

У контексту климатских промјена намеће се кључно питање: Колико су методе узгоја шума блиске природи компатибилне са принципима прилагођавања тим промјенама? Бројни резултати истраживања показују да је групично-пребирни систем најфлексибилнији систем у свјетлу прилагођавања климатским промјенама. Овим начином омогућена је примјена вјештачког обнављања, специфичних метода његе шума и уношење врста са већим потенцијалом адаптације. Имајући у виду поремећаје настале у шумским екосистемима, мора се напоменути да природи блиско гајење шума укључује не само пребирно газдовање, већ и газдовање системом газдовања неједноличним оплодним сјечама (Femelschlag). Тежња за развојем система природи блиског гајења шума којим се промовише природно обнављање, мјешовитост и разнодобна, пребирна структура у шумама изграђеним од сциофилних и полусциофилних врста је уско везана за истраживања природних процеса који се одвијају у постојећим прашумама. Три прашуме у Републици Српској (Перућица, Јањ

и Лом) у том смислу имају посебан значај за развој гајења мјешовитих шума букве, јеле и смрче у Европи. Нова стратегија развоја шумарства Европске уније до 2030. године као један од циљева истиче очување и заштиту прашума и старих шума као значајних извора очувања биодиверзитета и генетичких ресурса. Поред тога, модерно шумарство заснива се на одрживом развоју и мултифункционалности из којих се развио концепт природи блиског гајења шума, који се такође у Новој стратегији развоја шумарства Европске уније до 2030. године истиче као један од механизма за реализацију циљева Стратегије. Дуготрајно традиционално пребирно газдовање, очувана природност високих шума (букве и јеле са смрчом) са природном обновом и природни, спонтано развијани шумски екосистеми (прашуме) у Републици Српској представљају компаративну предност у даљем развоју природи блиског гајења шума.

Проф. др Зоран Говедар



## Свјетски дан шума обиљежен у ШГ „Градишка“ Градишка

Шумско газдинство „Градишка“ сваке године обиљежава Свјетски дан шума посјетама школама и вртићима у Градишци, Српцу и Прњавору. Ове године организована је садња садница у Градишци и Прњавору. Радници шумског газдинства и дјеца из вртића „Бамби“ у Градишци за Дан шума су у кругу вртића засадили 35 садница тује и евонимуса, које је овој установи обезбиједило Шумско газдинство. Како овогодишња тема Свјетског дана шума гласи – „Здраве шуме за здраве људе“ (Healthy forests for healthy people), након садње малишанима је одржано предавање о шуми, значају шума и њиховој заштити и истакнуто је колико су шуме важне за здравље људи. Кроз разговор са дјецом сазнали смо да и васпитачи много причају са дјецом о заштити шума, али да она највише воле када их посјете шумари да заједно причамо о шуми. Посебно им се допала заједничка садња и кажу да једва чекају кад ћемо их опет посјетити. У Прњавору је, у сарадњи локалне управе, вртића, центра „Невен“, Дома здравља и наше шумске управе, обиљежен, поред Свјетског дана шума, и Свјетски дан особа са Дауновим синдромом. Заједно са дјецом из вртића „Пчелице“, вртића „Наша радост“, корисницима Дневног центра „Невен“ и начелником општине Прњавор те директором Дома здравља, у градском парку и простору иза Дома здравља првог дана прољећа засадили смо 20 садница јавора. Симболика садње дрвећа за Дан шума свима нам је јасна, а 21. март за особе са Дауновим синдромом такође има симболику, а тиче се 21. хромозома – умјесто два, они их имају три, медицински названо – тризомија три или Даунов синдром.

Горан Шкрбић, дипл. инж. шумарства





## Парк природе „Требевић“



По основу потписаног Споразума о сарадњи између Града Источно Сарајево и Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске, а који је настао као резултат поднесене Иницијативе за проглашење планине Требевић заштићеним подручјем (јун 2022), отпочеле су активности које су неопходне за израду студије заштите. Град Источно Сарајево издвојио је потребна средства за финансирање свеобухватних истраживања док је Завод координисао цијели пројекат и прикупљао осталу потребну документацију за израду студије заштите.

Парк природе „Требевић“ на територији општина Источни Стари град, Пале и Источно Ново Сарајево, које се налазе у саставу Града Источно Сарајево, површине 5.036,37 ha, проглашен је новим заштићеним подручјем у Републици Српској. Заштићено подручје обухвата већи дио планине Требевић, до међуентитетске границе те клисурастих долина Паљанске и Мокрањске Миљацке у зони њихових саставака у ријеку Миљацку. Требевић је 33. заштићено подручје Републике Српске на укупној површини од 73.023,33 ha, што је процентуални удио од 2,96 % територије Републике Српске. Парк природе „Требевић“ ставља се под заштиту с циљем заштите различитих природних елемената, очувања природног састава и cjеловитости

екосистема, очувања карактеристичних обиљежја пејзажа, односно у сврху очувања укупне геолошке и биолошке разноврсности. Заштићено подручје обухвата већи дио масива планине Требевић те клисурасте долине Миљацке, односно доње токове њених саставница Паљанске и Мокрањске Миљацке.

Основну вриједност и најмаркантнију црту рељефа чини планина Требевић, која се састоји од неколико гребена средње висине, уколико се пореди са вишим планинама у свом окружењу. Требевић одликује изузетна морфолошка разноврсност због изражених тектонских покрета, смјене геолошке подлоге различитих својстава, као и различитих врста ерозионих процеса. Високи кречњачки гребени су претежно оштри и назубљени, а удолине између њих углавном благо заобљене. Подручје је обиљежено и контрастом између југозападних падина планине које су стрмије, кршевитије и углавном огољене, и заклоњенијих, сјевероисточних падина које су шумовитије и са углавном блажим облицима рељефа који мјестимично прелазе у мање заравни. Изузетном атрактивношћу и пејзажном вриједношћу истичу се проширења Брус и Довлићи, који су, захваљујући релативно благим природним условима, погодни за одмор и рекреацију. Близина великих урбаних цјелина и претежно планинска

клима погодују развоју излетничко-рекреативне функције парка природе. Карактеристика овог подручја којом пејзаж добија на мозаичности јесте значајна покривеност шумом и представља типични покривени карст или мерокарст. Са друге стране, тријаски кречњаци су заслужни за атрактивне пејзаже Требевића на којима доминира стијенска маса и који предјелу мјестимично дају алпски изглед.

Морфолошкој разноврсности заштићеног подручја допринијеле су дубоко усјечене, клисурасте долине Миљацке, односно њених саставница Паљанске и Мокрањске Миљацке, које чине природну границу између Требевића и Романије. Долинске стране ових ријека на појединим мјестима се издижу скоро вертикално, стварајући тешко проходан кањон. Најдубљи развој клисуре од 470 m релативне висине забиљежен је на дијелу долине Паљанске Миљацке прије састава са Мокрањском Миљацком. Изузетно вриједан објекат геонаслеђа и најзначајнији површински облик карстног рељефа представља прераст у клисури Паљанске Миљацке, који се налази у атару села Радоњићи, у близини ушћа Бистрице. Забиљежени су и други површински и подземни карстни облици попут пећина, јама, вртача и понора. Извори су доста бројни, а најчешћи се јављају на контакту верфенских слојева и средњотријаских кречњака.



Јединственост и атрактивност овом подручју даје траса некадашње пруге уског колосијека из времена Аустроугарске, која прати највећи дио тока Паљанске Миљацке и одликује је велики број тунела, мостова и подзида.

У обухвату будућег Парка природе некада су била заштићена два природна добра. Наиме, 1955. године, Земаљски завод за заштиту споменика културе и природних ријеткости донио је два засебна рјешења о заштити клисура на Миљацки од Пала до Козије ћуприје и Каменог свода на ријеци Миљацки испод села Довлићи. Клисура на Миљацки од Пала до Козије ћуприје заштићена је рјешењем бр. 1091/57 као природна ријеткост. У архиви Завода налази се евиденциони картон Земаљског завода са оскудним подацима. Камени свод на ријеци Миљацки (тзв. прераст) је заштићен рјешењем бр. 1101/55 као природна геоморфолошка ријеткост и у архиви Завода такође се налази само евиденциони картон.

Флористички диверзитет огледа се у 1.030 регистрованих таксона васкуларне флоре, од чега је преко 60 врста ендемичног карактера. Ендемичне биљне врсте на истраживаном подручју су врсте ограниченог распрострањења. Многе од ових врста имају реликтни карактер тј. у доба глацијација су управо нашле уточиште у кањону Миљацке. У највећем проценту заступљене су у пукотинама кречњачких стијена и на сипарима, њихова бројност опада према сувим камењарима, горским и субалпским ливадама. То су углавном субендеми распрострањени на већим географским цјелинама (динарски, балкански, балканско-апенински, балканско-алпски). Међу ендемичним врстама доминирају мезоендеми, док се стеноендемичне врсте јављају у форми инфраспецијских категорија. Због значајног доприноса разноврсности укупне флоре наше државе, ендемичне и реликтне врсте



кањона Миљацке заслужују посебно мјесто у конзервацији природе. Регистроване су 124 врсте које се налазе на Црвеној листи заштићених врста флоре и фауне Републике Српске, од чега су, према Уредби о строго заштићеним и заштићеним дивљим врстама („Службени гласник Републике Српске“, број: 65/20), на Требевићу регистроване 34 строго заштићене врсте.

Најзначајнија природна геоморфолошка атрактивност је свакако прераст у клисури Паљанске Миљацке, за коју се повремено користи име Хајдучка врата, а био је заштићен у СР БиХ под именом Камени свод у Довлићима. Прерасте представљају значајне геоморфолошке раритете и за њихово формирање потребни су специфични услови. Представљају природне камене мостове који су остаци тунелских пећина насталих пробијањем ријека и због тога спадају у такозвани флувиокарст. Прераст на Паљанској Миљацки формирао се у уском дијелу корита недалеко од ушћа Бистрице у ову ријеку. Прераст има дужину од 7 m, са отвором високим 16 m, а широким 15 m. Од Пала је удаљен свега 5 km, а од Сарајева 30 km. На удаљености од свега 150 метара пролазила је стара аустријска пруга уског колосијека, са које се пружа одличан поглед на овај драгуљ природе.

Једна од занимљивости у оквиру Парка природе „Требевић“ је Планинска ботаничка башта „Алпинетум“, која се налази на сјеверној падини Требевића на 1.550 метара надморске висине. Иницијатива за оснивање Планинске ботаничке баште за узгајање и проучавање ријетких планинских биљака потекла је од познатог ботаничара Карла Малија, кустоса Земаљског музеја у Сарајеву. Он је 1932. године основао малу Планинску ботаничку башту испод врха Требевића, са сјеверне стране, поред тадашњег Планинарског дома „Железничар“. Оснивач „Алпинетума“ и њен руководилац од 1948. до 1965. године био је професор Шумарског факултета др Војин Глигић, коме припада велика заслуга за оснивање и остваривање постављених циљева. Шумарски факултет у Сарајеву је у знак захвалности за његово несебично залагање за „Алпинетум“ на годишњицу смрти 1966. године поставио спомен-плочу у „Алпинетуму“. Плоча је одољела лошим временима и сад се налази у остацима некадашњег „Алпинетума“. Значајан допринос у формирању и одржавању систематских збирки

ендемичних и планинских биљака дао је тадашњи инжењер шумарства Чедомил Шилић, који је основао 1961. године први Индекс семина „Алпинетума“. Од тада се сваке године вршила размјена сјемена са око 70 ботаничких башта из земље и иностранства. Као шумарски техничар, Чедомил Шилић је у „Алпинетуму“ био запослен од 1958. до 1963. године, а управник је постао 1964. године. Нажалост, данас је објекат запуштен и нема своју првобитну намјену.

Влада Републике Српске је Одлуком о проглашењу Парка природе „Требевић“ („Службени гласник Републике Српске“, бр. 97/22) повјерила управљање Граду Источно Сарајево, који је у процесу успостављања Јавне установе Парк природе „Требевић“, која би требало да преузме улогу управљача и у сарадњи са надлежним шумским газдинствима да ради на заштити, очувању, развоју и промоцији новог заштићеног подручја.

Драган Ковачевић, дипл. инж. шум.





# План управљања мрким медвједом у Републици Српској

Израда Плана управљања популацијом мрког медвједа у Републици Српској реализована је у оквиру пројекта „Заштита мрког медвједа на подручју Динарида“, који имплементира Центар за животну средину уз финансијску подршку њемачке фондације за заштиту природе „EURONATUR“. Радну групу за израду Плана управљања сачињавали су представници Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства просторног уређења, грађевинарства и екологије, Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске, ловачких удружења (Ловачки савез) и Центра за заштиту животне средине. Поред тога, израду Плана управљања званично су подржале сљедеће институције и организације:

- Шумарски факултет Универзитета у Бањој Луци,
- Природно-математички факултет Универзитета у Бањој Луци,
- Секретаријат Бернске конвенције,
- Европска иницијатива за крупне звијери (Large Carnivore Initiative for Europe),
- Пројекат „LIFE DINALP BEAR“ Словеначке службе за шуме,
- „EURONATUR Stiftung“ – њемачка фондација за очување природе.

Иницијална каписла за покретање активности везаних за израду Плана управљања био је случај ванредног одстрела јединке медвједа 2015. године у густо насељеном мјесту Лазарево, на подручју Града Бања Лука. Тај случај покренуо је бројна питања, прије свега постојање обученог (интервентног) тима, поступање у таквим или сличним ситуацијама и многа друга питања везана за проблематику управљања мрким медвједом. Сама реализација израде Плана управљања мрким медвједом резултат је потписаног Меморандума о сарадњи у оквиру пројекта „Заштита мрког медвједа



на подручју Динарида“ између Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде и Центра за заштиту животне средине.

На завршној радионици, одржаној у Требињу, у новембру 2021. године, израђен је први Нацрт плана управљања аутохтоном дивљом врстом, који је урађен у складу са препорукама Бернске конвенције и стручним основама Иницијативе за велике звијери Европе (LCIE), која има статус специјалистичке групе у оквиру Комисије за очување врста (SSC) Међународне уније за заштиту природе (IUCN).

За потребе израде Плана управљања прикупљен је и дигитализован огроман број података о бројности медвједа, распрострањености и статусу популације, затим о тренду популације и врсти причињене штете. Такође, дефинисана су и картирана подручја сталног и повремениг присуства медвједа и процијењен је утицај постојеће и планиране инфраструктуре на станишта и кретање медвједа. На основу анализе тих података, дефинисане су мјере очувања станишта и захвати у популацију, које ће корисници ловишта бити дужни да слиједе приликом израде нових ловних основа и годишњих планова коришћења. Поред тога, предложена је методологија за праћење стања популације мрког медвједа у будућем периоду, која подразумијева прописивање образаца за унос података, начин прикупљања и складиштења података, као и расподјелу одговорности и задужења

корисника ловишта и надлежних институција.

Основа за постојање и квалитет прикупљених података огледа се у доброј организацији ловства у Републици Српској и ефикасној сарадњи Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, Ловачког савеза Републике Српске и корисника ловишта.

Комплетан План управљања мрким медвједом можете преузети на интернет страници Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске:

[https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mps/Documents/Нацрт%20плана%20управљања%20мрким%20медвједом%20\(Ursus%20arctos%20L.\)%20у%20Републици%20Српској\\_507708907.pdf](https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mps/Documents/Нацрт%20плана%20управљања%20мрким%20медвједом%20(Ursus%20arctos%20L.)%20у%20Републици%20Српској_507708907.pdf)

односно на интернет страници Завода:

<https://nasljedje.org/na-javnom-uvidu-nacrta-plana-upravljanja-mrkim-medvjedom-u-republici-srpskoj/>

Драган Ковачевић, дипл. инж. шум.





## Одржана прва радионица LFM мреже у Републици Српској у оквиру пројекта Управљања пожарима на отвореном на подручју Западног Балкана

У оквиру пројекта Управљања пожарима на отвореном на подручју Западног Балкана, у Бањој Луци је 2. 3. 2023. одржана прва радионица LFM мреже у Републици Српској, на којој је учешће узело више релевантних институција и организација које су укључене у ову проблематику.

Пројекат управљања пожарима на отвореном на подручју Западног Балкана (Landscape Fire Management in the Western Balkans – LFMWB) финансира Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), а координише га „Фармахем“ из Сјеверне Македоније (који делује као Регионална извршна агенција – REA) уз подршку организације „Helvetas Swiss Intercooperation“ из Швајцарске и Универзитета примијењених наука из Берна. Реализација пројекта планира се у двије фазе. Прва фаза за период од 1. 2. 2022. до 31. 8. 2025. године, а друга у периоду 2026–2030. година. Укупан буџет за прву фазу износи 3.745.680 CHF.

На нивоу сваке од наведених земаља партнера Западног Балкана укључених у овај пројекат одређена је партнерска институција (Country partner institutions – CPI) као носилац пројекта. За ниво Републике Српске то је Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – ресор шумарства и ловства. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде као партнерска ентитетска институција у земљи биће институција која води пројекат и имаће кључну улогу за оперативну имплементацију пројекта и холистички приступ промоцији простора отпорног на пожаре.

Општи циљ LFMWB је да повећа отпорност шума и уопште отвореног простора подручја Западног Балкана на пожаре те да допринесе квалитетнијем животу становништва које ту живи уз побољшање услова за његов социоекономски развој користећи партиципативни приступ, који укључује локално становништво у процесе, промовише родну равноправност и додатно јача свијест јавности о значају очувања природних ресурса.

Крајњи циљ овог пројекта је:

1. Боља сарадња – Успостава трајне регионалне мреже која доприноси прекограничној размјени знања и сарадње у области управљања пожарима пејзажа (LFM);
2. Јачи капацитети – Ојачавање капацитета за шире LFM приступе омогућавањем ефикасне међусекторске сарадње на више нивоа;
3. Боље политике – Ревидирање политика и стратегија о LFM које су на снази како би се подржало одрживо управљање отвореним простором на локалном, националном, регионалном и међународном нивоу;
4. Иницирање међусекторске сарадње – Кроз побољшање приступа раду, укључивање заједнице и кључних актера у развојне процесе. Стратешким партнерима пружа се подршка у преузимању управљачке позиције како би се осигурала интерна одрживост пројекта на националном, регионалном и међународном нивоу.

Мирослав Ракита, дипл. инж. шум.





## Боравак у шуми драгоцјен за човјека

„Шума је највећи дар који има човјечанство.“ (Гај Плиније Секунд, зван Старији)

Савремени начин живота и недостатак времена за боравак у шумама највећи је проблем многих који раде и живе у већим градовима. Боравак на свјежем ваздуху, у природи, позитивно утиче на организам.

Према тврдњама стручњака широм свијета, боравак у шуми може да помогне у лијечењу неких болести као и да ојача имунитет.

Један од најбољих разлога за одлазак у природу и на неко сунчано мјесто је попуњавање наших залиха Де-витамином. Де-витамин је веома важан за здрав имунитет.

Само два сата боравка у шуми два пута мјесечно су дјелотворна за наше здравље.

Шуме, осим што прочишћавају ваздух, спречавају ерозије те одржавају климатске услове стабилним.

Оне нам пружају мјесто за одмор и очување здравља. Шетња шумом је бесплатна. Она је радост за срце и еликсир за наша плућа.

Шуме штите животну средину од загађивања и имају непроцјењив значај за очување животне средине.

Шума апсорбује ваздух и пречишћава га од прашине.

Шуме су такође и важан фактор стабилности климатских елемената и појава у природи. Оне утичу на формирање изворишта, на распоред и количину падавина, квалитет и количину воде.

Шетња шумом доводи до смањења крвног притиска, стреса, депресије, љутње и јача имунитет.

Пјешачењем у шуми сагоријевају се масти, смањује се ниво холестерола у крви те се тако снижава и крвни притисак.

Најновија истраживања доказала су да се шетњом у шуми може утицати и на превенцију малигних обољења.



Посебно се препоручује боравак у густим црногоричним шумама свим обољелима од плућних болести, а повољан утицај бора на дисајне органе је и здравствено доказан. За лијечење плућних болести од давнина се примјењивало етерично уље бора, које се добија из свјежих борових иглица, методом водене дестилације.

Такође, када је ријеч о љековитим својствима дрвећа, треба посебно споменути брезу, код које су љековити и пупољци и лист. У лишћу брезе налазе се витамини, каротен, флавоноиди, етерична уља, а младо лишће садржи и масти, витамине и протеине.

Слушање звукова у шуми повољно дјелује на психу човјека, помаже у оријентацији у простору, помаже у развоју слушних способности, смирује ум и утиче на психички одмор.

За ублажавање болова и против повишеног крвног притиска савршен је чај од листа брезе. Чај од листова и брезиних пупољака подмлађује ткиво, а такође, ако чајем од листова брезе оперете косу, након тога ће постати свјетлија, јача и гушћа.

Када је у питању бор, он смирује, елиминише психичку напетост, а боравком у боровој шуми спасићете се од кихања, кашљања и бронхитиса.

Што се тиче кестена, он елиминише несаницу, тјера напетост и страх те олакшава реуматске тегобе.

За хрест можемо рећи да је један од најбољих генератора позитивне енергије, дјелује као антистресна терапија.

За букву се каже да повољно дјелује на циркулацију и да јача концентрацију.

Боравак у шуми не кошта, а при томе је еликсир здравља за наша плућа, дјелотворна терапија за ум и радост за срце.

Боравак у шуми повољно утиче на цјелокупно здравље.

Шетњом шумом или сједењем под дрвећем омогућујемо да се удишу фитонциди – испарења етеричних уља неких биљака која уништавају бактерије у атмосфери.

Када је ријеч о дјечи и природи, она проводећи вријеме у природи, тј. шуми, упознају биљке и животиње, а блиским контактом развијају и љубав према њима, која је предуслов за подизање њихове свијести о важности бриге о природи и њеног очувања.

Важно је закључити да шума свима нама треба да постане оаза мира у којој ћемо искористити све њене благодати.

На крају је важно напоменути да „шума може живјети без људи, али не могу људи без шуме“. (Чедомир Вељачић)

Зато чувајмо наше шуме!







# ПОЖАРИ ОСТАВЉАЈУ ПУСТОШ!



## ЗАШТИТИМО ШУМЕ ОД ПОЖАРА!

- Шумски пожари изазивају највеће еколошке катастрофе, које могу да задесе шумске екосистеме, а представљају веома озбиљан и увијек актуелан друштвени, привредни и еколошки проблем.
- Уколико уочите пожар одмах обавијестите:
  - **123** - ватрогасна јединица
  - **122** - полиција
  - **121** - Цивилна заштита





# Активности за Дан шума у ШГ „Бања Лука“, Бања Лука

Свјетски дан шума обиљежава се 21. марта, а сви знамо да су шуме наше највеће богатство.

Шуме у Републици Српској годишње обезбиједе око 875 милиона тона кисеоника. Површина земљишта обрасла шумом износи 1.103.934 хектара или 44,4 одсто од укупне површине Републике Српске. Шуме и шумска земљишта изложени су дјеловању штетних фактора са видљивим посљедицама за њихову виталност и стабилност екосистема. Један од проблема газдовања шумама је ланчано дјеловање штетних фактора, процес сушења шума који је узрокован синергичним дјеловањем климатских промјена и осталих угрожавајућих фактора као што су опадање имунитета, физиолошко слабљење стабала и потом секундарни утицаји.

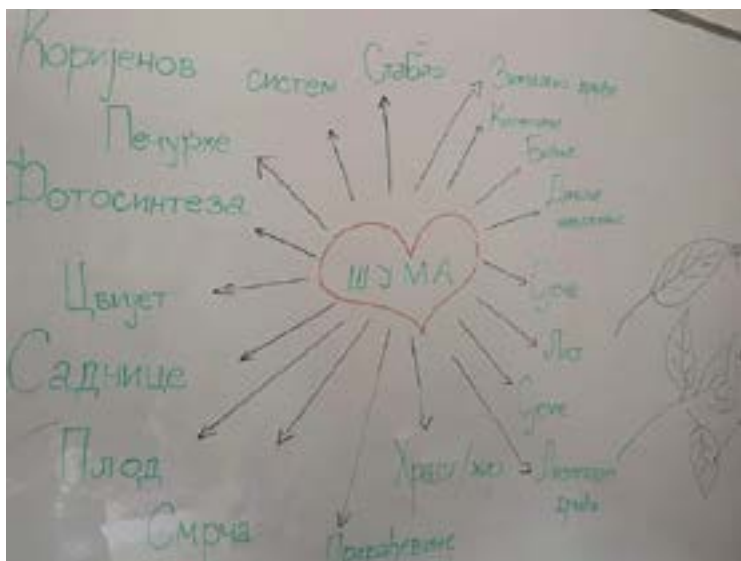
О важности шума, начинима газдовања и методама заштите смо ове, као и прошлих година, причали са нашим најмлађима. Тако смо у склопу ШГ „Бања Лука“ 21. и 22. марта обиљежили Свјетски дан заштите шума и вода. Обиласком малишана у УГ „Учионица“ и ДИАЛОГОС са најмлађим љубитељима природе причали смо о важности шума и шумских станишта. Малишане смо на радионици упознали са

важношћу пошумљавања, избором врсте, квалитетом садног материјала те смо им подијелили и саднице смрче (*Picea abies* L.) које су они након радионице посадили. Изненађени су били када су чули да и саднице морају да прођу школовање, неке дуже, а неке краће.

Дан шума уназад неколико година провели смо управо са малишанима, онима на којима њега и заштита шума и шумских екосистема остаје.

Стара индијанска пословица гласи: „Понашајте се добро према Земљи, она вам није дата од ваших родитеља, него је позајмљена од ваше дјеце. Не наслеђујемо Земљу од наших предака, позајмљујемо је од наше дјеце.“

Никола Пећанац, мастер шумарства



## СПОМЕНИК ПРИРОДЕ „ЦРВЕНЕ СТИЈЕНЕ“

**Влада Републике Српске донијела је одлуку о проглашењу Споменика природе „Црвене стијене“ на територији општина Пале и Соколац. Одлука је објављена у „Службеном гласнику Републике Српске“ бр. 18/23, 24. фебруара 2023. године. Овом одлуком проглашава се заштићеним подручје Црвених стијена на планини Романија, под називом Споменик природе „Црвене стијене“**

Споменик природе простире се на подручју општина Пале и Соколац, у укупној површини од 15,1 ха. На цјелокупној површини Споменика природе успоставља се режим заштите III степена.

Споменик природе је мања, неизмијењена или дјелимично измијењена природна просторна цјелина, објекат или појава, физички јасно изражен, препознатљив и јединствен, репрезентативних, геоморфолошких, геолошких, хидрографских, ботаничких и других обиљежја, као и људским радом формирана ботаничка вриједност од научног, естетског, културног или образовног значаја (Закон о заштити природе „Службени гласник Републике Српске“ бр. 20/14).

Управљање Спомеником природе „Црвене стијене“ повјерено је Јавном предузеће шумарства „Шуме Републике Српске“, Шумском газдинству „Јахорина“ Пале и Шумском газдинству „Романија“ Соколац (у даљем тексту: Управљач).

Управљач у пословима управљања Спомеником природе обезбјеђује спровођење прописаних режима заштите и очување природног добра, у складу са Законом и одлуком о проглашењу.

Очување заштићених природних добара може се дефинисати као максимална заштита и очување природних добара и задржавање свих вриједности у циљу одрживог развоја, почев од квалитета ваздуха и вода, биљног покривача, фауне, до глобалне заштите предјела и области, те очување природних подручја кроз активности, програме и пројекте очувања биодиверзитета и заштићених природних добара (Измјене и допуне Просторног плана Републике Српске до 2025. године).

Концепт заштите Споменика природе „Црвене стијене“ заснива се на заштити, развоју, уређењу и управљању, које се базира на: -очувању и унапређивању укупних

природних вриједности и ресурса, -очувању преднионих карактеристика, -усклађеном развоју човјека и природе.

У складу са чланом 57. Закона о заштити природе („Службени гласник Републике Српске“, број 20/14), на подручју Споменика природе утврђују се зоне са режимима заштите.

Под режимом заштите подразумијева се скуп мјера и услова којима се одређују начин и степен заштите, коришћења, уређења и унапређења заштићеног природног добра.

На цјелокупној површини Споменика природе „Црвене стијене“ установљава се режим заштите III степена.

У оквиру режима заштите III степена могуће су управљачке интервенције, развој и унапређење сеоских домаћинстава, изградња стамбених објеката, уређење објеката културно-историјског наслеђа и традиционалног градитељства, очување традиционалних дјелатности локалног становништва, развој инфраструктуре усклађене с вриједностима, потенцијалима и капацитетима заштићеног простора намијењене развоју еколошког, руралног, здравственог, спортско-рекреационог и осталих видова туризма у складу са принципима одрживог развоја.

То је зона тзв. оправданог коришћења, гдје се могу ограничено користити природни и створени ресурси на одржив и усклађен начин.

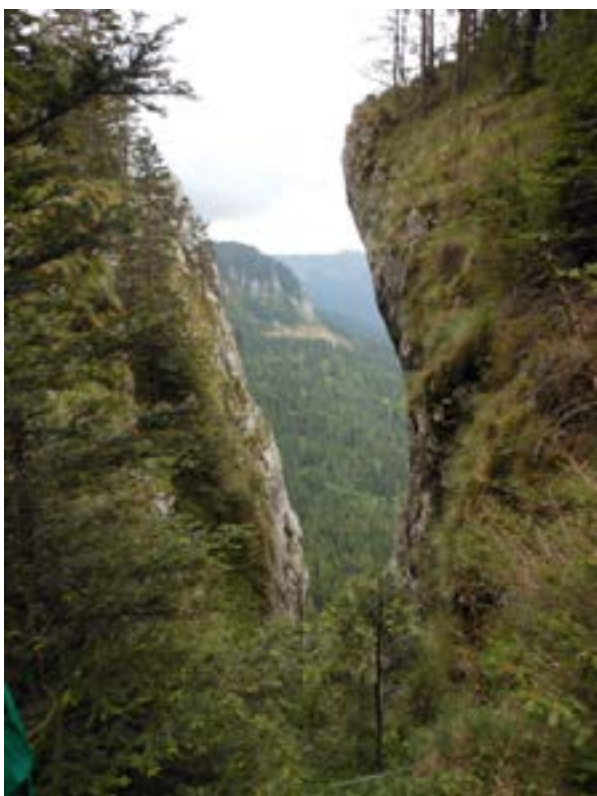
Мјере заштите и развоја заштићених подручја саставни су дио планова управљања и других докумената који уређују питања заштите, очувања, унапређења и коришћења простора.



Средства за заштиту и развој Споменика природе обезбјеђују се из буџета Републике Српске у складу са постојећим средствима за те намјене, као и из буџета јединице локалне самоуправе и из других извора финансирања у складу са Законом, што је предвиђено чланом 21. Одлуке о проглашењу Споменика природе.

Потребна средства очекују се из Законом предвиђених извора и учешћем Управљача на међународним конкурсима заштите и промоције природних и културно-историјских добара те изналажењем других и додатних извора финансирања, потребних за функционисање, очување и унапређење Споменика природе.

Мр Славиша Опачић, дипл. инж. шумарства





## Мрави и њихов значај

Мрави су породица инсеката који живе у великим здруженим заједницама. Ентомолози процјењују да постоји око 15.000 врста мрава. Најпознатије врсте мрава су шумски мрав, велики шумски мрав, дрвоточни мрав, ливадни мрав и црвени амазонац.



Најчешће граде своје мравињаке у близини трулих и срушених стабала те уз помоћ отпалог лишћа, гранчица, иглица граде своје гнијездо.

Мрави су социјални инсекти који живе у колонијама од милион индивидуа, а њихови упадљиви мравињаци служе за заштиту од непријатеља и стварање потомства.

### Занимљиво!

Највећи мравињаци могу се видјети у делти Амазона. Просјечна популација колоније је око пет милиона јединки. Догађа се и спајање неколико мрављих породица, а тада је број нових јединки већ око 500 милиона.

### ВЕЛИКИ ШУМСКИ МРАВ – *CAMPONOTUS HERCULEANUS*

је наша најкрупнија врста мрава. Женка је дуга 16 до 18 mm, а мужјак је мањи – нарасте 7–12 mm. Тијело је црне боје, док су пипци, ноге, груди и основа трбуха тамноцрвенкаста до смеђа. Крила су жућкаста до мркожута.

Велики шумски мрав најчешће се храни

медном росом биљних ваши, а поред тога нагриза кору младих избојака разних врста биљака и користи њихов сок. Мравињак гради у дрвету смрче, а рјеђе у дрвету јеле и бора.



Шумски мрави имају важну улогу у структури биоценозе, тако што у мрежи исхране утичу на организме различитог трофичког нивоа. Хране се секретом који луче биљне ваши, док из крошњи стабала уклањају гусјенице мољца *Virpalus piniaria*.

Мрави, заједно са птицама, једу шумске инсекте, али то чине 20 пута брже од птица. Имају велику улогу у ширењу биљних врста и то тако што пронађу сјеме које им служи као храна, али често се дешава да се неко сјеме изгуби, при чему долази до нове биљке. Они не само да утичу на дистрибуисање сјемена, већ опрашују биљке, хранећи се цвјетним нектаром.

Настањујући мртва стабла, учествују у њиховом распадању те на тај начин чисте шуму од трулих, лоших примјерака. Осим тога, газећи стазе и градећи мравињаке, врше прозрачивање земљишта, долази до мијешања хумуса, калијума, фосфора и магнезијума, чиме помажу биљкама у њиховом бољем развоју, те се може примјетити да је вегетација око мравињака гушћа и здравија.

Осим свега наведеног, мрави су од давнина коришћени за лијечење људи. Садрже пуно протеина, а њихова киселина може помоћи у лијечењу нервозе, вртоглавице, реуматоидног артритиса, несанице и хепатитиса. Од њих се праве разне масти, а њихов отров користи се за лијечење стафилококних и стрептококних инфекција.

Драгана Сокановић, дипл. инж. шум.

## Лугарев дневник

Завичајни музеј Градишка у својој архиви чува бројна документа из прошлости Градишке. Ова архива значајно је допуњена проналаском аустроугарске архиве у старој згради Градске вијећнице прије петнаестак година. Приликом разврставања ових докумената Бојан Вујчић, директор Завичајног музеја, пронашао је документа која се односе и на шумарство, између осталог и један дневник лугара са почетка XX вијека. Овај дневник ми је дат на увид и након читања одлучио

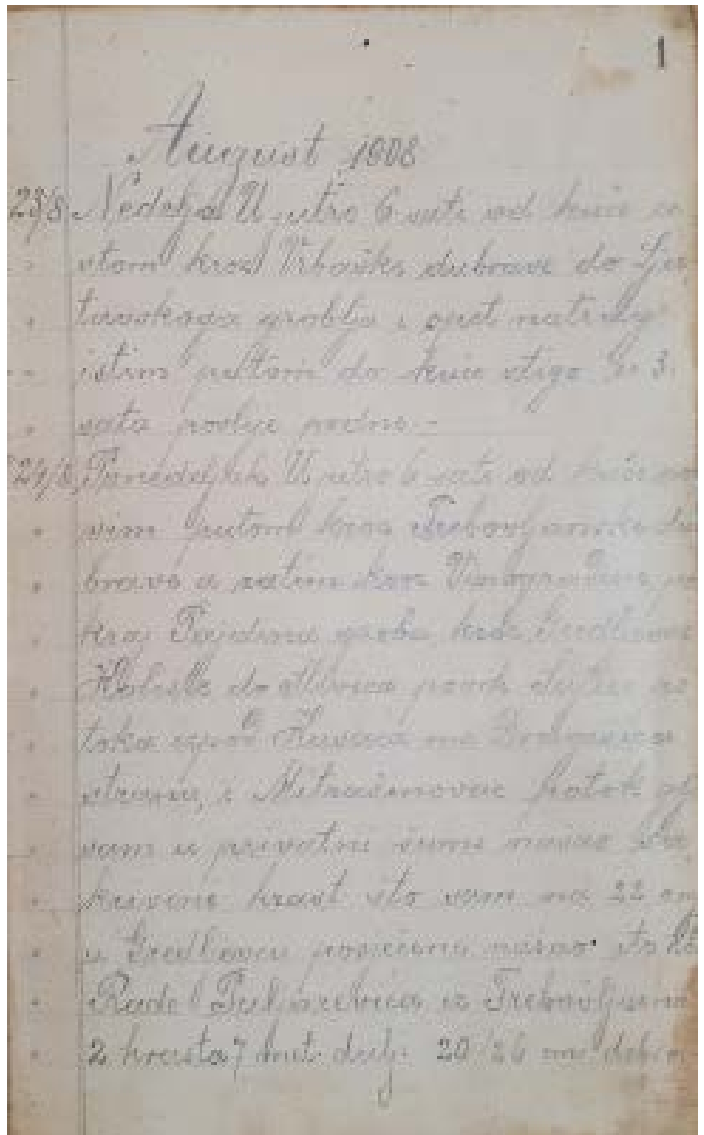
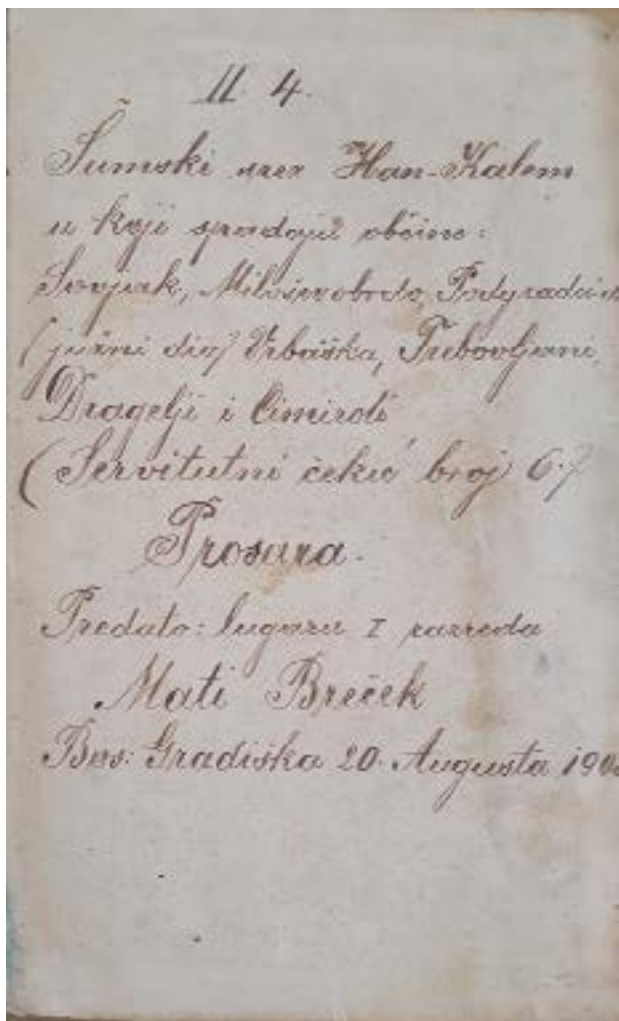


сам да напишем нешто о њему, јер, како каже Меша Селимовић: „Оно што није записано, и не постоји; било па умрло.“ На први поглед то је књига тврдих корица, сиве боје, добро начета зубом времена, без икаквог натписа на корицама. Отварањем прве странице видимо да је на пожутјелом папиру лијепо руком написано да је ово дневник лугара I разреда Мате Бречека, коме припада шумски срез Хан-Калем на Просари, у који спадају: Совјак, Подградци Доњи (јужни дио), Врбашка, Требовљани, Драгељи и Цимироти. Такође, лугар дужи сервитутни чекић број 6. Дневник садржи 300 нумерисаних страница, лугар почиње да води евиденцију од 23. 8. 1908. године па све до 28. 9. 1909. године. Цијели дневник је написан лијепим писмом – краснописом, чиме стичемо утисак о уредности, мирноћи, стрпљивости и реду његовог власника. Њега редовна дужност веже за чување, гајење и коришћење шума. Из дневника видимо да је сваки дан описан од почетка до краја радног времена и то шта се радило, детаљно је описано којим тереном се кретао и кога је сретао. Од шумарске куће, која се налазила у Калемима, обично је одлазио око шест сати ујутро, а враћао се око осам сати навече за вријеме гљета, а зими је вријеме одласка било око седам сати, а доласка око пет сати послјијеподне. Пошто се кретао пјешнице, када није могао на вријеме да се врати кући због удаљености или временских неприлика, конак је налазио у селу код домаћина или код другог лугара. Радио је свим данима, осим недеље, када се одмарао (мада има и радних недеља), није радио на вјерске празнике (православне, католичке и муслиманске) и, наравно, није радио оним данима када је био болестан. Код лугара се налазе службене ствари које наводи на 25. страници и то: 1. Службена књига; 2. Службени знак на каишу; 3. Сервитутни чекић бр. 6; 4. Продајни чекић бр. 4; 5. Колоброј са кључем; 6. Гарнитура бројева за колоброј; 7. Mäsklupa; 8. Гарнитура бројева за поправак шумске међе; 9. Кантица за боју; 10. Искази Meremata; 11. Numerbuch за бесплатну јапију; 12. Numerbuch за малу продају; 13. Таблица мала за кубичирање; 14. Двије зидне карте, за лијечење у нужди и за убијање змија. Током обављања послова лугар сарађује са кнежевима села која се налазе у његовом шумском

срезу, кнезом Милошева брда Јаковом Суботићем и кнезом Совјака Милом Гојковићем, и са лугарима који граниче са њим, а то су лугари Антон Вучко у Бистрици и Хасан Зеничанин у Орахови. Тако он уз помоћ сеоских кнежева даје објаве за сјечу јапије (грађе) прије листања шуме и организује дражбе (аукције) заплијењене јапије. Скоро свакодневно проналази шумску штету коју рјешава тако да проналази починиоце на лицу мјеста, прати трагове одвучене робе, обилази села, гдје прегледа дворишта домаћина како би нашао кривца, сачекује кривце у шуми поред посјечених стабала, на мостовима према Градишци контролише прелазак, чак и ноћива на увозу на Обрадовцу, а све у намјери да нађе починиоце шумских крађа. Пречник пањева посјечених стабала код ове штете је најчешће 15–20 см и у већини случајева ради се о једном или два посјечена стабла. На шумским расправама у Градишци, на које одлази у својству свједока, сазнајемо да кривци знају бити осуђени због крчења шуме на казну затвора, а код блажих прекршаја на присилни рад. Они који су осуђени на присилни рад обично иду казну да одслуже као помоћни радници приликом поправке шумских граница и радова око шумарске куће. Код коришћења шума обично сељаци за своје потребе

сијеку јапију, коље, дрва за огрев, што им лугар булета приликом извоза. Занимљиво је да лугар врши и попис млинова на ријекама Врбашкој и Јабланици, исто тако интересантно ја да мјери и камен за паљење креча на Каменику. Евидентира да је 4. 5. 1909. године била велика киша и да су настале поплаве. Лугарев рад је контролисао шумарски управник при Котарском уреду у Градишци Јохан Хошу, што знамо јер се исти у дневнику потписивао приликом контроле. Данас, 124 године послје, остала је још понека времешна грађевина, пожутјеле фотографије и све рјеђи записи да свједоче о том добу. И тако овај дневник остаје подсјетник на нека давна времена, када је један лугар чувао шуму за будућа покољења и био свјестан чињенице да сви ми носимо одговорност за будућност наших шума.

Горан Шкрбић, дипл. инж. шумарства





# ПРЕГЛЕД – ПОВРЕДЕ НА РАДУ У ЈПШ „ШУМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ“ а.д. СОКОЛАЦ

## УПОРЕДНА АНАЛИЗА ЗА 2021. И 2022. ГОДИНУ

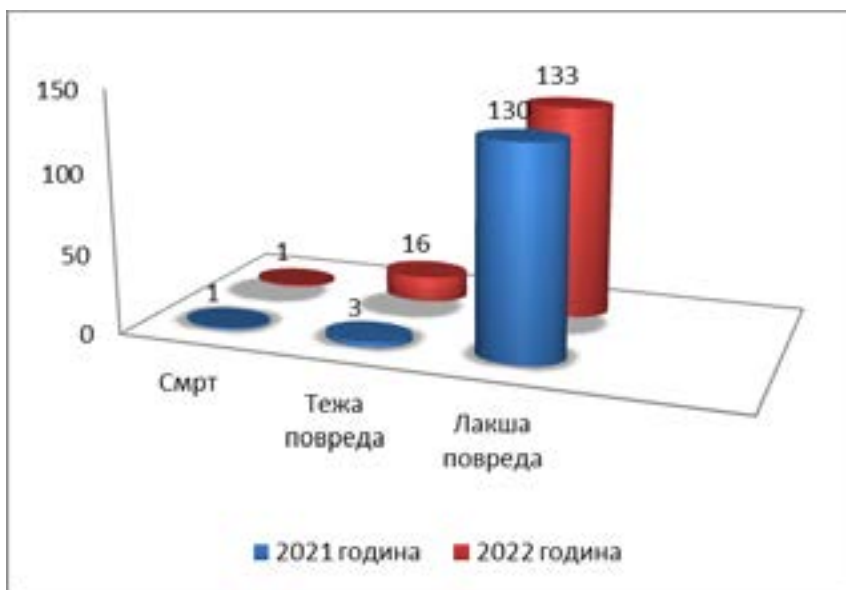
Шумарство је дјелатност у којој су радници изложени релативно високом степену опасности од настанка повреда и професионалних обољења те, у складу с тим, сигурност на раду представља значајан сегмент планирања радова.

У анализираном периоду 2021–2022. године пријављене су 274 повреде, од чега 263 лакше, девет тешких и двије незгоде са смртним исходом, с тим да се у 2022. години догодило шест повреда више него у 2021, тако да постоји незнатан тренд повећања броја повреда, а узимајући у обзир да се укупан број радника у 2022. години смањило, онда је тај тренд израженији. Структура свих индикатора је приближно иста и у 2021. и 2022. години.

Од укупног броја запослених радника у ЈПШ, који је износио 4.961, у 2021. години догодиле су се 134 повреде или 2,70%, а у 2022. години од укупног броја запослених радника, који је био 4.903, догодило се 140 повреда или 2,86%.

## Преглед повређивања радника према времену повређивања и тежини повреде

Из укупног броја анализираних података у 2021. и 2022. години види се да се највише повреда десило у току редовног радног времена и то 97,76%, а 2,24% у току ванредног времена у 2021. год. и то једна смртна, три тешке и 130 лакших повреда и једна смртна, шест тешких и 133 лакше повреде или 99,28% у току редовног и 0,72% у току ванредног времена у 2022. години, што показује незнатан пораст броја повреда у 2022. у односу на 2021. годину.

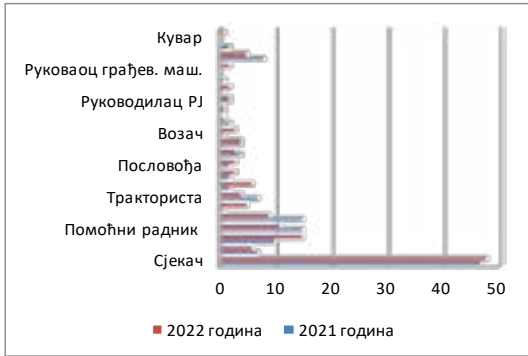


## Преглед повреда према радном мјесту повријеђених радника и стручној спреми

Према пословима које запослени обављају, уочава се да се највећи број повреда на раду у 2021. години догадио на пословима сјече ШДС-а и износио је 47 повреда или 35,07%: помоћни радник 15 повреда или 11,19%, примач размјерач ШДС-а 15 повреда или 11,19%, чувар шума 10 повреда или 7,46%, тракториста седам повреда или 5,23%, домар и чувар објекта осам повреда или 5,97%. Укупан број претходно наведених повреда на раду према пословима на којима запослени раде чини 76,12% свих повреда на раду.

У 2022. години највећи број повреда догадио се на пословима сјече и израде ШДС-а и износио је 48 повреда или 34,29%, чувара шума 15 или 10,71%, помоћних радника 11 или 7,86%, примања учинка ШДС-а девет или 6,43%, отпреме ШДС-а девет или 6,43%, дознаке стабала за сјечу шест или 4,29%, а укупан број ових повреда 98 чини 70% свих повреда на раду.

Највећи број повријеђених према стручној спреми је међу радницима са ССС, што је и разумљиво, јер су у предузећу највише запослени радници те структуре и зато што они своје послове углавном обављају на терену.



### Преглед повреда на раду према извору (узроку) повреде

Повреде на раду најчешће су узроковане предметом рада – дрво, грана (39,55% у 2021. години и 32,86% у 2022. години) и 29,85%, односно 40,71% повреда у 2022. години настало је због подлоге и то највећим дијелом у шуми (клизав терен, закрченост пролаза и површине са којих се обавља рад), а знатно мањим дијелом у објектима. Број од 17 повреда или 12,69% у 2021. и 12,14% у 2022. години настао је при коришћењу средстава рада, и то моторне тестере. У око 2% у 2021. години, односно 5% случајева у 2022. години узрок повреда су временске прилике. Остали извори повреда запослених су у 15,67% случајева у 2021. години и 9,29% случајева у 2022. години. Велики удио повреда од дрвета и грана показује да је готово половина повреда настала као посљедица неправилног радног поступка и/или некоришћења заштитне опреме. С тим у вези јасно је да постоји значајан простор за њихово смањење. Релативно велик постотни удио повреда на раду због пада показује да је потребно већу пажњу посветити избору и набавци адекватне обуће за раднике у складу с теренским радним условима. Осим неадекватне радне обуће, вјероватни су узроци и непажња приликом кретања по земљишту и/или дијеловима стабла те повећан темпо рада условљен жељом за остварењем што већег радног учинка.

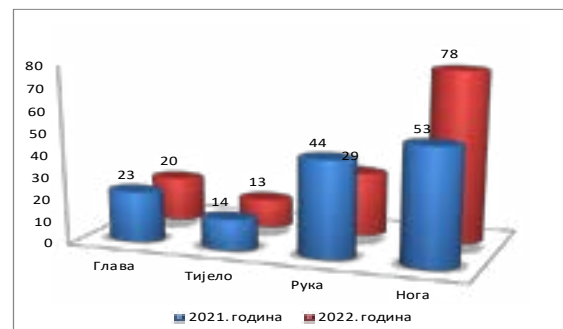
Структура повреда према узроку повреде незнатно се разликује ако поредимо 2021. и 2022. годину. Око 53% повреда на раду настало је због непажње радника, што може бити повезано највећим дијелом са непажљивим кретањем по земљишту или дијеловима стабла. Релативно мали удио повреда узрокован моторном тестером и другим средствима рада условљен је у првом реду коришћењем новијих и сигурнијих средстава за рад.



### Преглед повреда на раду према повријеђеном дијелу тијела

Повреде екстремитета (ноге и руке) чине готово 73% свих повреда на раду, а заједно са повредама главе приближно 90% свих повреда. С обзиром на природу послова и средстава за рад која се користе у фази израде ШДС-а (сјекира, моторна пила, цапин), може се констатовати да су добијени резултати очекивани.

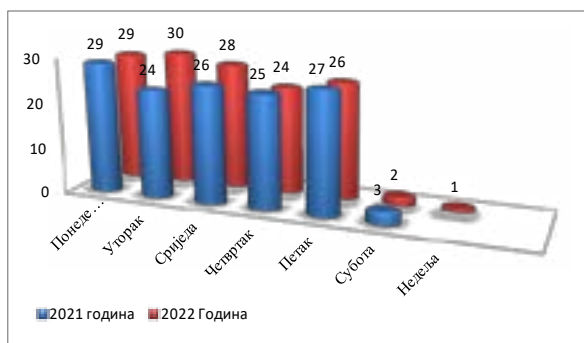
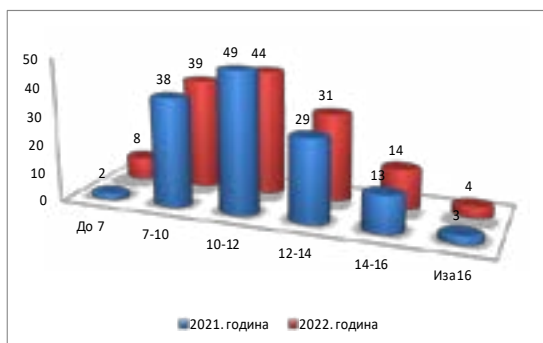
Структура повреда према повријеђеном дијелу тијела већином упућује на могуће правце дјеловања, односно мјере које је потребно спровести ради смањења њиховог броја.



## Преглед повреда на раду према данима и сатима у седмици, као и према мјесецима

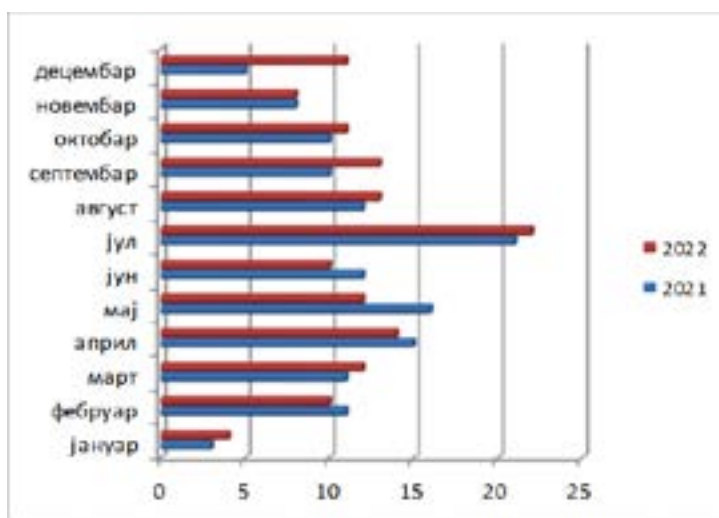
Највише повреда дешава се у периоду од седам до 12 сати (скоро 57% у 2021. години, односно 59% у 2022. години) тј. у првом дијелу дана, када се радници навикавају на радну активност за тај дан.

Највећи број повреда на раду догодио се током понедјелјка (21,64%) и петка (20,15%) у 2021. години, а у 2022. години током уторка (21,43%) и понедјелјка (20,71%), а најмањи у данима викенда – субота (2,24% у 2021. години и 1,43% у 2022. години) и недјелја (0,72% у 2022. години). Дакле, што се тиче повреда анализираних према данима у седмици, види се да су се повреде равномјерно дешавале током читаве радне седмице, с тим да су субота и недјелја изузеци са најмањим бројем повреда, јер се не ради свака субота нити недјелја у мјесецу.



По мјесецима, најчесталије повреде на раду у току 2021. године дешавале су се у јулу (15,67%), а потом у мају (11,94%) и априлу (11,19%). Најмање повреда било је у зимским мјесецима јануару (2,24%), децембру (3,73%) и новембру (5,97%). У току 2022. године највише повреда догодило се у јулу (15,71%), затим у априлу (10,00%) те августу и септембру (9,29%), а најмање у јануару (2,86%) и новембру (5,71%).

Највећи број повреда дешавао се у љетним мјесецима, око 33%, јер су тада бољи услови за рад. Тренд повећања броја повреда у овим мјесецима посебно је у вези с радницима у производњи, а то су сјечаки и трактористи, који, користећи повољне временске прилике и више ефективних радних дана, настоје остварити што већи резултат рада у фази искоришћавања шума. Ово се такође може повезати и са чињеницом да велики број радника долази из руралних подручја и у овим мјесецима обично долазе уморни, будући да је то најактивнији период у њиховим домаћинствима, када слободно вријеме најчешће користе за обављање тешких послова, што додатно доводи до деконцентрисаности на послу.



На основу анализе расподјеле повреда према најважнијим показатељима (вријеме повређивања, извор повреде и повријеђени дио тијела), може се закључити да постоји значајан простор за унапређење стања. Велики број повреда на почетку радног дана и седмице могао би се смањити успоравањем радног темпа и увођењем пауза у најризичнијем дијелу дана. Повећани удио повреда узрокованих деблом, гранама и падом упућује на нужност додатне обуке о правилним техникама рада, нужност сталне употребе заштитне опреме те адекватан надзор над њеном употребом. Такође, главни критеријум при избору и набавци радне одјеће и обуће радника мора бити квалитет, а не цијена.

Остаје стална обавеза одговорних лица на сталном спровођењу и примјени прописа и мјера заштите на раду те обуци радника из области заштите на раду с циљем спречавања узрока који доводе до настанка повређивања.

Тања Николић, дипл. инжењер шумарства



# Милован Бокић – ногама препјешачио, а фото-апаратом „ухватио“ Херцеговину

## Разговор о животу, шумарству и фотографији са Милованом Бокићем, некадашњим радником Центра за газдовање кршом

У глави аутора овај текст је „скројен“ у лјето 2020. године, приликом обиласка беспућа Орјена са Милованом. По дугом лјетном дану и једнако дугим, обиљеженим и необиљеженим, планинарским стазама, Милованова прича тече час лагано и равномјерно, час силно и испрекидано, прескачући, по само њему знаним критеријумима, „небитне“ дијелове из живота, па се опет враћајући на њих са изненађујуће много детаља. Прича се о Кртињу, предратном Сарајеву, Средњој шумарској школи на Илици, Извршном вијећу, дружењу, рату, природи Херцеговине, послу у шумарству, фотографији... Прича је занимљива, питка, неоптерећена свакодневицом и лако памтљива, а скоро три године последије, једног кишног априлског дана добиће и свој писани облик уз обиље детаља које је, овај пут, Милован казивао „у перо“.

„Рођен сам 1958. године у селу Кртињу, испод Видуше, у породичној заједници ђеда Рада са његовим синовима, било нас је укупно 11 у кући... Прво сјећање на родно мјесто је, ни мање ни више, него на вука! Појавио се на једној чистини изнад села, људи су га видјели, галамили, па и ја од три године сам изашао да га видим...“

Кртињска имања су таква да је мало које могло да прехрани читаве породице, па се Милованов отац са супругом и два сина 1962. године преселио на, од



наслијеђених пара купљено имање у Блажују, поред Сарајева. Брзо се уклопио – основна школа, послови на имању, туче, игре, радости, живот му се није разликовао од живота већине тадашњих дјечака из Блажуја, а лјета би редовно проводио у Херцеговини. У Средњу шумарску школу на Илици уписао се сасвим случајно.

„Послије основне школе хтио сам да се упишем у Средњу полицијску школу, али из некога разлога нисам прошао медицинске прегледе. Био сам мршав, висок, сјећам се да сам пред преглед попио скоро литар воде да будем макар мало тежи, али се комисија није дала заварати. Послије тога нисам имао много избора, остала су занимања медицински техничар, техничар обраде дрвета и шумарски техничар. Изабрао сам ово посљедње из разлога што је Средња шумарска школа била на Илици, што је најближе Блажују...“

Ту се први пут сусрео са шумарством и са свим оним лијепим стварима које ова струка носи са собом. Са посебном сјетом прича о старим професорима, теренским наставама, дружењу и таксацији у Средњој Босни.

„Када смо радили таксацију негдје око Бугојна, нас неколико таман је завршило средњу школу, свако вече ишли смо по сијелима. Видимо ми да смо у центру пажње код дјевојака, а по дану немамо мушких фигураната, него су опет дјевојке са нама у екипама. Тад нас је један старији колега упозорио да се причувамо, јер је њима искључиви циљ био да напусте та села и да живе у Сарајеву, а ми смо им за то били идеална прилика.“

Тада није могао ни да наслути да наредних 18 година неће радити у шумарству, а ни да се неће ни оженити, бар за сада.

„Послије војске, од 1980. године радио сам у Извршном вијећу Скупштине СР Босне и Херцеговине, на пословима физичког обезбјеђења и рецепционера. Био је то добар и одговоран посао. Сваки дан сам био обучен у одијело, ципеле и кравату, долазили су ту сви иоле значајнији политичари. Овако тврдоглав, какав јесам,



напустио сам посао својевољно послије девет година, а већ тада су почеле међунационалне размирице, запошљавања, притисци и уцјене. Послије сам радио у 'Јадро трговини' из Сплита, али сам послом већином био везан за Сарајево.“

Дотакао се Милован и рата и преко четири године проведене у Игманској бригади на сарајевско-романијском ратишту, и Дејтона, и евакуације из Блажуја, и избјегличког живота, али је то тема за неку другу причу... Послије свега се 1996. године обрео, а гдје друго, него у Херцеговини, и то у Ластви, код Требиња, и тада, послије 18 година, заснива радни однос у шумарству, у некадашњем Шумском газдинству „Леотар“.

„Прво сам радио као чувар шума, па као сјекач и шеф радилишта када су почеле сјече у Бијелој гори, Видуши и Баби планини, тада сам пјешке и прегазии скоро цијелу Херцеговину. Послије је формиран Центар за газдовање кршом, пуно се радило, плата скоро да није ни било, али смо ми некако били сложнији и задовољнији.“

Касније је био контролни чувар шума, пословођа у расаднику, зидао, молерисао, возио, гасио пожаре, пошумљавао... Бројне су анегдоте остале из тога периода, као она када је негдје у Видуши затекао човјека како сјече букву у приватној шуми, без дозволе и рјешења за сјечу. Погледа Милован мало боље и види да човјек нема једну

шаку и би му га жао, па умјесто да га казни, узео моторку, обори букву и поможе човјеку да припреми дрва за кућу. Или када је изгубио, па послије неколико сати нашао новчаник на стаблу гдје је брао шишарке црног бора. Или када је са Орјена у пластичној боци донио живог поскока у Требиње да би га могао фотографисати из „бољег угла“. А управо су фотографије, и то оне из херцеговачких беспућа, оно по чему је Милован постао препознатљив. Као и много тога у животу, и то му се десило скоро па случајно.

„Године 2000. обавијесте нас из Дирекције Јавног предузећа да се ради регистар највећих стабала у РС и да би требало да фотографисамо оно што сматрамо вриједним у Херцеговини. Ја изнајмим фотоапарат, у Видуши фотографисах букву од скоро 150 центиметара пречника, пошаљем је, а то изазове велико чуђење, откуд такво стабло код нас. Нешто касније дође и професор Југослав Брујић са сарадницима, одушеви се природом у Херцеговини, попишемо и измјеримо много тога значајног за шумарство. Послије тога се Југослав стално враћао код нас, радили смо заједно на пројекту 'Натура 2000', на Студији зеленила града, Каталогу највећих стабала РС, припреми за проглашење Парка природе 'Орјен'...“

Његове фотографије до сада биле су приказане на три изложбе, освајао је награде на Викимедијиним такмичењима за фотографије природног и културног наслеђа, шездесетак њих се налази у факултетском уџбенику Дендрологије из 2016. године, писао је и фотографисао за часопис „Освита“, снимао емисије које су приказиване на РТРС-у и ЕЛТА телевизији... Поред природе, доста је фотографисао и вјерске објекте.

„До сада сам, на подручју Херцеговине, узео географске координате и фотографисао 110 цркава, 26 црквишта и осам манастира. Многа од ових црквишта су била зарасла и запуштена, готово да се за њих није ни знало и све то сам сортирао, сложио и предао у Музеј Херцеговине, можда ће у будућности Музеј имати користи од тога.“

Пензионисао се рано, 2016. године, са само 58 година. Хтио је да још мало ужива у животу док га здравље служи.

„Умори се човјек, од живота, од рада, од рата, од сталних борби, хтио сам мало мира и личне слободе послије свега, пуно сам себе дао за фирму и нисам се покајао што сам отишао у пензију, велика је мудрост знати када одустати“.

Задовољан је својим радним





вијеком, поносан је, поготово на иновацију у производњи садница дивљег шипка.

„Дуго је владало мишљење, чак и код неких професора, да је расадничка производња дивљег шипка једино могућа вегетативним путем. Ја прве године, на свој начин, из сјемења произведем неколико десетина, друге неколико стотина, а треће неколико хиљада садница и тако оповргнем науку.“

Пензионерске дане проводи у Билећи, обилази Херцеговину, посјећује манастире и цркве, фотографише, помало и понекад уређује и градско зеленило, нису му далеко ни Сарајево, Бања Лука и Нови Сад и редовно прати шта се дешава у шумарству.

„Шумарство почива на техничарима, и да има слуша у овој држави да формира онакву школу интернатског типа као што је некада била на Илици, одатле је изашло много врских техничара, касније их је доста завршило и шумарски факултет... Данас, бар код нас у Херцеговини, фали тога кадра, од Требиња до Невесиња нема незапослених шумарских техничара, мало дјеце то уписује, још мање их завршава...“.

И тако, прича о Миловану Бокићу, свестраном шумару, фотографу, познаваоцу Херцеговине, родољубу и заљубљенику у природу, дође крај. Милован ће ми опростити што сам ипак био принуђен да скратим његово казивање, а ми ћемо се и наредних година одушевљавати његовим новим фотографијама и, Боже здравља, сретати га по врлетима Видуше и Орјена.



Приликом ходочашћа 2013. године на Свету Гору, Милован је уз монашки благослов сакупио и донио прегршт шишарки чемпреса. Касније је од тог сјемења произвео и школовао преко сто садница те их подијелио манастирима и црквама у Херцеговини и Црној Гори.

Драго Петковић, мастер инж. шумарства

# Маслачак – савезник нашег здравља

Маслачак (lat. *Taraxacum*) је цвијет из породице *Asteraceae*. Маслачак је вишегодишња зељаста биљка са жутим цвјетним главицама сложеним из великог броја цјевастих и језичастих цвјетова. Обично се налази у крајевима са умјереном и хладном климом. Природно станиште маслачка су Африка, Азија и Европа, али и други континенти. На просторима Балкана претежно је распрострањена врста *Taraxacum officinale*.

Цвјета од марта до октобра. Сјемење се шири тако што се након цвјетања појави сјеме у облику бијеле памучасте лоптице, које се распршују уз помоћ вјетра.

Налази се на скоро свакој врсти тла, на ливадама, на пашњацима, а и у вртovima, уз путеве и живице.

Сви дијелови маслачка су јестиви: листови, стабло и цвијет, чак и коријен. Маслачак има много храњивих материја, неке од њих су: витамини А, Бе, и Це, затим калцијум, фосфор, манган, магнезијум, гвожђе и калијум.

Од цвјетова маслачка може да се припреми сируп или мед. Листови се употребљавају у случају задржавања воде, бубрежних сметњи, целулита и гојазности.

Сок од маслачка користи се и за уклањање брадавица, а стабло код дијабетеса и

хроничне упале јетре.

Такође, маслачак може да помогне и код алергија.

Неки га називају још дивљи радић, горко зеље, млеч, италијанска салата, жутеница и др.

Због бројних храњивих твари које посједује, лишће маслачка препоручује се као додаток прехрани код жена у менопаузи.

Препоручује се да се листови маслачка беру док биљка још није почела да цвјета, јер су тада листови укуснији и мање опори. Лишће биљке најбоље је брати кад она расте у хладу. То лишће је сочније и мање горко.

Лишће маслачка користи се и као диуретик како би се тијело ослободило вишка течности.

Цвјетови маслачка се ујутро са сунцем отварају, а увече се затварају.

Цвјетови маслачка беру се за сунчаног времена, око поднева, када су отворени. Суше се на сунцу.

Најљековитији дио маслачка је коријен, који је богат калијумом. Може се кувати и користити као чај или се једе сиров као поврће.

Коријен је ломљив и тамносмеђ, а испуњен је млијечном супстанцом која је горка и благо мирише. Он може помоћи у борби против рака.







Коријен маслачка понекад достиже дужину и до 20 cm те дебљину између једног и два центиметра.

#### **Чај од маслачка:**

Двије кафене кашике сувих листова маслачка прелију се шољом кључале воде и то се поклопи. Након 20 минута се проциједи и пије се топло.

#### **Чај од коријена:**

Двије кафене кашике уситњеног коријена ставе се у хладну воду, то се загријава и скида се с ватре након два минута кључања. Стоји 10 минута и после тога се чај проциједи и пије. Могу се пити двије до три шоље дневно.

#### **Салата од маслачка:**

Свјеже листове маслачка убрати на еколошки чистом терену, потом их опрати и насјецкати. Салату зачинити соком свјеже исцијеђеног лимуна и прелити маслиновим уљем.

#### **Домаћи сируп од маслачка:**

##### **Састојци:**

250 свјежих цвјетова маслачка, 1,5 литара воде, 1 kg шећера, 2 лимуна и 2 наранџе

Хладном водом прелити цвјетове маслачка, затим додати исјецкану наранџу и лимун и то оставити да стоји покривено 24 сата на хладном мјесту. Проциједити и кувати 90 минута, док се не створи густ сируп. Повремено мијешати. Након што се улије у тегле, чува се на хладном мјесту. Пожељно је узимати кашичицу прије оброка.

##### **Мед од маслачка:**

##### **Састојци:**

500 цвјетова маслачка, 5 kg шећера, 1 литар воде, и 4 већа лимуна

Цвјетови се прелију хладном водом (1 литар). Лимун насјећи на кришке и ставити у воду са маслачком. Оставити да одстоји 24 сата. Након тога цвјетове згњечити и проциједити. Течност загријавати, а прије тога додати 1,5 kg шећера. Кувати док се не згусне уз лагано мијешање.

Боја меда од маслачка варира од златножуте до тамнијих нијанси и то све због кристализације.

Мирис овог меда је сличан мирису маслачка, иако неки сматрају да је мирис опор попут сирћета, камилице или љепила.

Мед је богат угљеним хидратима и калоријама, због чега треба пазити на унос.

Такође, мед има оштар укус и арому, као и цвјетови од којих настаје.

Сматра се да је мед од маслачка природни лијек код кашља и прехладе.



## Јазавец (*Meles meles*)



Јазавци су кратконоги сваштоједи у породици Mustelidae (која такође укључује видре, куне, ласице и творове).

Лако су препознатљиви по глави с црним и бијелим пругама. Глава им је мала, али ушиљена с јаком вилицом. Уши и очи такође су мале. Имају сивкасто тијело с кратким ногама и репом. Просјечно су тешки око 10 килограма, а могу достићи и 25 килограма и 70 центиметара дужине.

### Станиште

Живе у низијским и брдским шумама, најчешће уз пашњаке, ливаде, чак и насеља. Ту праве комплексе подземних просторија и пролаза, који су често подијељени у два „спрата“ како би се лакше бранили од лисица или ловачких паса. Јазавци редовно чисте јазбине и облажу их свјежом травом, лишћем, маховином...

Неки су самотњаци, путујући од једног дома до другог, док остали праве кланове. Величина кланова варира од двије до 15 јединки. Јазавци су агресивне животиње и штитиће себе и своје младе по сваку цијену. Јазавци су способни да се боре с много већим животињама, попут вукова, којота и медвједа. На краће стазе, могу трчати брзином од 25 до 30 километара на час.

### Исхрана

Исхрана јазавца углавном се састоји од глиста, инсеката, ларви, јаја и младих птица које се гнијезде на земљи. Такође једу мале сисаре, водоземце, гмизавце и птице, као и коријење и воће. Они су повремени грабљивци домаћих пилића и способни су да провале у ограђене просторе у које лисица не може.

Јазавци се паре у прољеће. Женка на свијет доноси 1–5 слијепих младунаца. Очи отварају након 3–4 седмице. Младунци најчешће остају у матичном клану. Кад одрасту, смртност јазавца је мала, јер немају много природних непријатеља.

Александар Хајдер, дипл. инж. шум.





## Идентификација потреба и одређивање приоритета за јачање система управљања заштићеним подручјима у Републици Српској

**У организацији Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију, The Nature conservansy и Републичког завода за заштиту културно историјског и природног наслеђа одржана је радионица на тему „Идентификација потреба и одређивање приоритета за јачање система управљања**

Радионице су одржане у сарадњи са Шумарским факултетом Универзитета у Бањој Луци и ШГ „Маглић“ Фоча.

The Nature conservansy (TNC) је један од највећих глобалних организација за заштиту животне средине са сједиштем у Арлингтону, Вирџинија, у Сједињеним Америчким Државама.

У циљу сарадње на темама заштите природе и управљања заштићеним подручјима, први корак је мапирање потреба ради одабирања области сарадње и развојем сарадње са фокусом на ефективност и релевантност тема којима би се заједнички бавили.

У ту сврху представљен је и приједлог пројектног задатка за спровођење мапирања који би осигурао ефикасан начин унапређења природних вриједности у Републици Српској.

У последњих неколико година у Републици Српској проглашен је већи број заштићених

подручја. Проглашење је први корак према постизању коначног циља заштићених подручја – заштити биодиверзитета и природних процеса. Како би се то постигло потребно је заштићеним подручјима управљати на адекватан начин. Овај пројект има за циљ дефинисање специфичних потреба и одређивање приоритета за јачање система заштићених подручја у Републици Српској.

Јачање капацитета ће бити ефикасно само ако одражава потребе циљаних корисника. Међутим, важно је да се процјена потреба не ослања само на одговоре појединаца. То је зато што уочене потребе у великој мјери зависе од постојећих капацитета управљача и њиховог разумјевања савременог приступа управљању заштићеним подручјима.

Мр Славиша Опачић, дипл. инж.шум.



## IN MEMORIAM

### Станоје Шикањић



Станоје Шикањић рођен је 1952. године, у селу Бранешци Доњи, општина Челинац, од оца Пеје и мајке Стојице, у многочланој породици која је имала шеснаесторо дјеце, од којих деветоро преживјелих.

Трбухом за крухом одлази у Сомбор – Србија, гдје завршава пољопривредну школу и по повратку се запошљава у радилишту Дубрава „Инцелових“ индустријских плантажа.

На инсистирање својих руководилаца, као перспективан радник, уписао се и завршио шумарски факултет у Сарајеву и Бањој Луци, а касније је одслушао и постдипломске студије на Правном факултету у Бањој Луци. Тако наставља шумарску традицију свога дједа Алексе, који је био надлугар још у доба Аустроугарске.

У својој богатој радној историји обављао је многе функције, од којих су најважније: -у периоду 1974–2001. радио је у „Инцеловим“ индустријским плантажама, гдје је обављао

послове руководиоца радилишта Дубрава, руководиоца сјеменско-расадничке производње за општине Челинац, Лакташи, Србац и Прњавор, као и функцију техничког директора; -у периоду 2001–2005. био је директор Шумског газдинства „Челинац“, а потом координатор за шумско-узгојне радове Шумског газдинства „Бања Лука“.

Бавио се научним радом, па је тако 2002. године био коаутор елабората о заштити дијела комплекса шума у Челиначком шумско-привредном подручју под називом „Парк шума Гозна“, који је добитник двије златне медаље на престижним сајмовима проналазаштва у области екологије и то „Тесла фест“ у Новом Саду 2004. и „Архимедес“ у Москви 2005. године.

Учествовао је на међународној научној конференцији „Газдовање шумским екосистемима националних паркова и других заштићених подручја“ одржаној на Јахорини 2007. године.

У „Гласнику Шумарског факултета“ објавио је рад о екстракцији етеричних уља из дрвног зеленила четинара.

Био је члан Савјета Шумарског факултета у Бањој Луци. Поред научног, Станоје или „Душа“, како су га сви звали у његовом Челинцу, бавио се и друштвено корисним радом: -ангажовао се на пројектовању и уређењу зелених површина у општинама Бања Лука и Челинац; -био је предсједник Културно-умјетничког друштва „Милош Дујић“ – Челинац; -био је кум Храма Сретења Господњег у Челинцу, као и Храма Светог великомученика Георгија у Дубрави Старој.

Као велики заљубљеник у природу, када се пензионисао, основао је расадник за производњу украсног дрвећа и грмља, у којем је проводио своје пензионерске дане. Упокојио се на први дан прољећа и Међународни дан шума.



**IN MEMORIAM**  
**Владислав Вујовић**  
**( Бања Лука, 02.07.1982. – Бањалука, 16.12.2022.)**



Владислав Вујовић рођен је 2. јула 1982. године у Бањој Луци, од оца Десимира и мајке Љиљане Вујовић. Имао је старију сестру Мају. Године 2012. склопио је брак са супругом Сањом, са којом је добио два сина, старијег Филипа и млађег Матеја.

Основно образовање завршио је у Бањој Луци, гдје се уписао у Средњу грађевинску школу, смјер геодезија, коју је завршио 2001. године и стекао стручно звање геодетски техничар.

Године 2003. заснива радни однос у предузећу „ГеоАстор“ д.о.о. Бања Лука, гдје ради на пословима геометра до 2007. године. Од 2007. до 2011. године био је запослен у Урбанистичком заводу Републике Српске а.д. Бања Лука.

Од јула 2012. године радио је такође на позицији геодетски техничар у ЈУ „Нови урбанистички завод Републике Српске“. У ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац, ШГ „Бања Лука“, долази 23. 12. 2013. године и бива распоређен на радно мјесто геодетски техничар – геометар, на одређено вријеме, а 28. 12. 2015. године заснива радни однос на неодређено вријеме, гдје је радио све до смрти.

Преминуо је 16. децембра 2022. године у Бањој Луци.

Била је част бити у његовом друштву. При сваком нашем сусрету био је насмијан, позитиван и спреман да помогне свима. С њим је било и лако и лијепо сарађивати. Са једне стране, био је наш драги геометар и велики професионалац у послу, а са друге, наш вољени Владо, пријатељ, увијек спреман за дружење, весеље и хумор. Заувијек ћемо га памтити по веселом духу, осмијеху и по томе да је све што је радио, радио с пуно љубави. Његове колеге и пријатељи ће му заувијек бити захвални на несебичном пријатељству, а његове колегинице на изузетном кавалџерству.

Једном ријечју, Владо је био добар човек и његовим одласком остаје велика празнина за његову породицу, пријатеље, колеге и све који су га познавали.



**ШУМАРСКА КУЋА „ОГЊИШТЕ“ ЈАХОРИНА – ПАЛЕ**  
**ЦИЈЕНЕ УСЛУГА: СЕЗОНА 2022/2023**

**Садржај пансиона:**

- Ресторан са гастро понудом и домаћим специјалитетима са огњишта
- Зимска башта са погледом на ски стазу
- Камин сала са гастро понудом уз тематске вечери
- Организација славља, полудневно и цијелодневно изнајмљивање и кориштење сале
- Организација теам буилдинг – а, семинара, тематских вечери
- Собе, ресторан, зимска башта и камин сала покривене са Wi-Fi
- ТВ сала , Ски гардероба
- Наведене цијене су изражене у конвертибилним маркама и еурима по особи и дану (1 Еуро = 1,95583 КМ) са урачунатим ПДВ-ом
- Све провизије за девизна плаћања падају на терет налогодавца
- Доручак – шведски сто
- За једнокреветну собу доплата је 20%
- Доплата за полупансион 25.00 КМ по особи на дан
- Доплата за дјечији полупансион 15.00 КМ по особи на дан
- Доплата за продужени боравак ( до 16х ) 50% од цијене термина по особи + 3.00 КМ боравишна такса + 0.50 КМ осигурање ( обавезна најавна приликом резервације)
- Доплата за дневни боравак 50% од цијене термина по особи + 3,00 КМ боравишна такса + 0,50 КМ осигурање
- Попуст за помоћни лежај 20 %
- Попуст за одрасле на четврти лежај 20%
- Дјеца до 5 г. гратис - на заједничком лежају. Дјеца од 5 до 12 г. , попуст: 30% одвојени лежај, 50% заједнички лежај
- Агенцијска провизија: 10% за индивидуалне госте , 10% за групе 20 - 30 особа + 1 гратис, за више од 30 +2 гратиса
- Организоване групе дјеце – зимовање: 64,00 КМ ( од 20 до 30 дјеце максимално 3 одрасле особе, за више од тридесет дјеце максимално 4 одрасле особе)
- Организоване групе дјеце, школе: У ПРИРОДИ и СПОРТА ,ђачке екскурзије, пансион: 70,00 КМ ( дјеца од 12 до 18 година)
- Организоване групе дјеце, школе: У ПРИРОДИ и СПОРТА ,ђачке екскурзије, пансион: 45,00 КМ ( дјеца до 12 година)
- Попуст 15% за смјештај и пансионску исхрану за запослене у ЈП Шуме Српске а.д. Соколац (од 01.12.2022. до 27.12.2022. и од 01.03.2023 до 01.12.2023.)
- Боравишна такса за особе старије од 18 год. износи 3,00 КМ по особи на дан, за особе од 12 до 18 год. 1,50 КМ
- Осигурање износи 0.50 КМ по особи на дан
- Пријава (check-in ) од 14:00 х, одјава ( check-out ) до 10:00 х
- Пансион не прима кућне љубимце
- Могућност додатног попушта за организоване групе у вансезонском периоду

**НАПОМЕНА:** У случају значајнијих поремећаја на тржишту или промјене стопе ПДВ-а, Управа ЈП задржава право корекције цијена

КОНТАКТ: Тел/Фах: +387 57 272 250

Е-маил: [recepција.ognjiste@sumers.org](mailto:recepција.ognjiste@sumers.org)

W: [ognjiste.sumers.org](http://ognjiste.sumers.org)

ПЕРИОД	ВРСТА СОБЕ	НОЋЕЊЕ СА ДОРУЧКОМ	
01.12.2022 – 27.12.2022	1/2 1/3 1/4 1/6	48,00 КМ	24,50 EUR
28.12.2022 – 08.01.2023	1/2 1/3 1/4 1/6	72,00 КМ	36,80 EUR
09.01.2023 – 10.02.2023	1/2 1/3 1/4 1/6	55,00 КМ	28,10 EUR
11.02.2023 – 19.02.2023	1/2 1/3 1/4 1/6	67,00 КМ	34,30 EUR
20.02.2023 – 28.02.2023	1/2 1/3 1/4 1/6	55,00 КМ	28,10 EUR
01.03.2023 – 31.03.2023	1/2 1/3 1/4 1/6	48,00 КМ	24,50 EUR
01.04.2023 – 30.11.2023	1/2 1/3 1/4 1/6	40,00 КМ	20,50 EUR



